

Niklesová, Eva

Analýza Dialogu zoufalce a jeho duše

In: Niklesová, Eva. *Dialogy zoufalců: poetika a struktury : (dialogické texty o smyslu lidské existence v nejstarších světových literaturách a v literaturách středoevropského areálu)*. Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2016, pp. 35-74

ISBN 978-80-210-8321-9

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/135795>

Access Date: 09. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

5. ANALÝZA DIALOGU ZOUFALCE A JEHO DUŠE

Pro možnost provedení komparace vybraných aspektů *Dialogu zoufalce* s dalšími texty vzniklými v odlišných dějinných údobích a geografických oblastech bude v rámci této kapitoly provedeno: (1) zařazení *Dialogu zoufalce* do žánrového systému, (2) vymezení základních stavebních kamenů ve stylisticko-poetologické, výstavbové a sémantické rovině a (3) stanovení kritérií pro výběr dalších děl ke komparaci.

Literární příbuznost s *Dialogem zoufalce* bude vymezena dle určujících znaků tohoto díla, a to v souladu s TODOROVÝM strukturalistickým modelem analýzy literárních děl.⁶⁸ Pozornost bude zaměřena na analýzu tří rovin, „*tří oddílů podle toho, zda se týkají verbálního, syntaktického nebo sémantického aspektu*“.⁶⁹ Důvodem pro zvolení právě tohoto trojdimenzionálního přístupu je TODOROVA snaha o zobecnění, o hledání abstraktní struktury různých děl, tedy o odvrát od ulpívání na výlučně sémantickém zkoumání literárních textů:

„Na rozdíl od interpretace jednotlivých děl [poetika] neusiluje o pojmenování smyslu, ale o poznání obecných zákonů, které řídí zrod každého díla. (...) Předmětem poetiky není literární dílo samo o sobě: to, nač se ptá, jsou vlastnosti onoho specifického diskursu, jímž je literární diskurs. V každém jednotlivém díle je tedy spatřována manifestace abstraktní a obecné struktury.“⁷⁰

68 TODOROV byl fascinován ruskými formalisty, stal se zprostředkovatelem jejich díla ve Francii. Srov. např. NÜNNING, A.; TRÁVNÍČEK, J.; HOLÝ, J. Ed. *Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce – osobnosti – základní pojmy*. 1. vyd.; Brno: Host, 2006, s. 818–820.

69 TODOROV, T. *Poetika prózy*. 1. vyd.; Přel. J. PELÁN a L. VALENTOVÁ; Praha: Triáda, 2000, s. 23.

70 *Ibidem*, s. 15.

V souvislosti s kompoziční rovinou textů hovoří TODOROV o vymezení momentů signalizujících ukončenost sekvence, o vyšších textových jednotkách, které se „organizují do cyklů, jež každý čtenář intuitivně rozpoznává (dělají na něj dojem ukončeného celku).“ (TODOROV, 2000, s. 69) Dle BURKARDA a THISSENA (2007, s. 155) lze v *Dialogu zoufalce* vysledovat členění následující:

1. zbytky první řeči Ba – první řeč muže;
2. druhá řeč Ba – druhá řeč muže;
3. třetí řeč Ba;
4. dvě podobenství Ba;
5. čtyři mužovy písně;
6. závěrečné slovo Ba.

Aby bylo vymezení skupiny paralelních textů co nejkompexnější, bude trojdimenzionální model rozšířen o aspekt žánrového vymezení. Cílem kapitoly o žánrovém vymezení *Dialogu zoufalce* bude snaha o to, aby byla analyzována a komparována výlučně ta literární díla, která budou tvořit komplex textů „genologicky příbuzných (...), tvoriacich spolu istý literárny žáner“.⁷¹ Cílem takto zaměřeného zkoumání bude také snaha o nástin vývoje výstavbových prvků totožného žánru v průběhu věků, a to v souladu s tezí, dle níž „dějiny žánru můžeme určit jen z pohledu srovnávací literární vědy a jen všeobecná literární věda může koncipovat pevnou typologii žánrů“.⁷²

5.1 Žánrové vymezení *Dialogu zoufalce a jeho duše*

Staroegyptská literatura je – jak již bylo uvedeno – pozoruhodná mj. svým širokým žánrovým rozsahem. Je v ní zastoupeno mnoho rozmanitých epických a lyrických žánrů a žánrových variant – povídka historická, pohádka, legenda, bajka, satira, proroctví, životopis, cestopis, básně meditační, didaktické, příležitostné, hymny, písně milostné, vítězné a filozofické ad.⁷³ Zároveň je třeba si uvědomit, že „hovořme-li o ‚žánrech‘ staroegyptské literatury, jde v mnoha směrech o naše novodobé členění“⁷⁴ a že „pouze ve třech případech známe původní (...) označení literárních druhů: naučení

71 HVIŠČ, J. *Problémy literárnej genológie*. 1. vyd.; Bratislava: Veda, 1979, s. 25.

72 CORBINEAU-HOFFMANN, A. *Úvod do komparistiky*. 1. vyd.; Praha: Akropolis, 2008, s. 109.

73 Podrobněji srov. např. LEXA, 1947, s. 15; FISCHER, J. O. *Světová literatura I*. 1. vyd.; Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985, s. 31–35.

74 LANDGRÁFOVÁ, R. Jak se stát nesmrtelným: Mudrosloví a nepsaný zákon ve starém Egyptě. In AN-TALÍK, D.; STARÝ, J.; VÍTEK, T. Eds. *Mudrosloví v archaických kulturách*. Svět archaických kultur; 4; Vyd. 1.; Praha: Herrmann & synové, 2009, s. 44.

(sbajet), *chvalozpěv* (duau) a *milostná píseň* (heset nebo cesej)“ (VERNER – BAREŠ – VACHALA, 2007, s. 277).

Vzhledem k tomu, že *Dialog zoufalce* je považován za jeden z demonstrativních příkladů zakonzervovaného, všeplatného a po staletí stále živého jedinečného artefaktu, v němž je zesoučasňování způsobeno především recepční přitažlivostí existenciálního obsahu, právě tato jedinečnost textu, tkvící ve výstavbové a významové vrstevnatosti a v neobvyklé kombinaci prózy a poezie a současně lyriky a epiky, způsobuje, že k označení *Dialogu zoufalce* jedinou obecně přijímanou „žánrovou nálepkou“ („generic label“),⁷⁵ vystihující všechny aspekty textu, stále nedošlo.⁷⁶

V případě včleňování *Dialogu zoufalce* do žánrové soustavy bývá akcentována kompoziční dominanta díla – dialogičnost, resp. aspekt debatování/disputace, což je patrné již z různých verzí názvu díla, v nichž se dle náhledu konkrétního vědce střídají označení *dialog* (např. SUYS, 1932; RENAUD, 1991; ASSMANN, 1998; DONNAT, 2004), *rozhovor* (např. ERMAN, 1896; HERMANN, 1939; BARTA, 1969), *debata* (např. ALLEN, 2011) či spor (např. SCHARFF, 1937; SYRING, 2004). Typově je dialogičnost staroegyptského textu rozšířena o aspekt filozofický – dílo je považováno za „*dialog pesimistický*“,⁷⁷ resp. za „*nejstarší filozofický dialog*“.⁷⁸

Dialogičnost díla a jeho konverzační prvky bezpochyby představují jeden z určujících žánrových znaků v rovině výstavbové – duše, nikoliv nešťasník, hovoří jako první a ujmá se dominantní komunikační role, mužovy odpovědi jsou konzervativní a defenzivní a je to právě duše, která má slovo poslední.⁷⁹ Mohli bychom dokonce říci, že duše „mentoruje“ muže, čímž dochází k asymetrickému nastavení komunikačního rámce, k narušení tzv. pozitivní tváře apod. Zde se ocitáme na poli, kde můžeme uplatit přístupy a koncepty pragmatické lingvistiky. Z hledis-

75 POSPÍŠIL, I. *Genologie a proměny literatury*. Spisy Masarykovy univerzity v Brně. Filozofická fakulta; č. 319; 1. vyd.; Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 1998, s. 19.

76 K nedostačujícímu modelu přetrvávající žánrové systematiky se vyjádřil POSPÍŠIL (1998, s. 9–10): „*Pokusy o zásadní reformu žánrové systematiky (G. Pospělov, W. Ruttkowski, P. Hernadi, A. Fowler aj.) se také nesetkaly s pochopením; stále přetrvává ‚nastavovaná kaše‘ aristotelovské systematiky, která čas od času znovu probouzí zájem moderní literární vědy. Aristotelovské rady se zaplňují nově vznikajícími a různě se vyvíjecími útvary, které se subsumují pod rodové ‚nálepky‘ (labels) s využitím klasicistního dělení podle organizace textu na poezii, prózu a drama. Je to proces, který musí skončit – pokud již nepozorovaně neskonečil – stále odkládaným kolapsem žánrové systematiky.*“

77 STEINDL, R. *Kontinuita života*. Praha: Mladá fronta, 1987, s. 43.

78 FISCHER, 1985, s. 14. V souvislosti s tímto označením se setkáváme s hypotézou, dle níž „*filozofický dialog není výtvorem Řeků*“. Srov. HÖSLE, 2006, s. 79: „*Der philosophische Dialog ist keine Schöpfung der Griechen. Das ‚Gespräch eines Lebensmüden mit seiner Seele‘ (wenn man es den ‚philosophisch‘ nennen will), die sogenannte ‚Babylonische Theodizee‘, die Upanischaden, etwa die berühmte Unterredung zwischen Uddälaka Āruṇi und seinem Sohne Svetaketu im sechsten Kapitel der ‚Chāndogya-Upanisad‘, die Kung-fu-tses Gespräche wiedergebenden ‚Lun Yü‘, der zentrale Teil des Buches ‚Hiob‘ (3–42.6), das ‚Suttapiṭaka‘ im ‚Tīpiṭaka‘, das neben Lehrreden auch Gespräche Buddhas wiedergibt, kommen einem als Beispiele aus Ägypten, aus Mesopotamien, aus dem brahmanischen Indien, aus China, aus Israel und aus dem buddhistischen Indien in den Sinn.*“

79 ALLEN (2011, s. 3) uvádí, že v kontextu egyptské literatury je role duše, která zde vystupuje jako komunikační partner, unikátní.

ka antropologických konstant bychom se mohli také zabývat významy kroužícími „*kolem pojmů zdvořilost, takt, uhlazenost jako charakteristických univerzálních příznaků lidského chování*“ (KRAUS, 2004, s. 155)⁸⁰

Vzhledem k rovině obsahové, kdy máme před sebou dialog o „*smyslu života pozemského i posmrtného*“ (VACHALA, 1992, s. 85), se při uvažování nad začleněním díla do žánrové soustavy nabízí současné zohlednění sémantického aspektu v podobě existenciální tematiky.

Tři výrazné aspekty textu: (1) dialogičnost, (2) konfliktnost-spor a (3) vyřčené konečné stanovisko nápadně připomínají žánrově kodifikovaný a zejména s obdobím středověku spojovaný literární spor, resp. hádání,⁸¹ který „*zahrnuje jak formy prozaické, tak i básnické v užším slova smyslu*“.⁸² Pakliže budeme na žánr literárních sporů pohlížet jako na útvar, „*jehož složky se během staletí vyvíjejí*“ a jako na „*neustále měnící se modely, které musíme při každé příležitosti vřazovat do literárních systémů a podsystémů představujících určitý moment vývoje literární normy*“ (GUILLÉN, 2008, s. 115), musí být pečlivě uváženo, zda by *Dialog zoufalce* mohl být – bez jakýchkoliv nutných dodatků a omezení – přiřčen do rozsáhlého souboru žánru literárních sporů, útvaru tradičně spojovaného zejména s obdobím literatury středověké.

Pro nalezení relevantní odpovědi je nutné podat přehled vybraných teoretických vymezení literárního sporu, která budou následně aplikována na text staroegyptský.

V českém literárněteoretickém kontextu se za literární spory (hádání)⁸³ považují texty, ve kterých:

„*soupeřící strany uváděly postupně své argumenty pro zastávaný názor na danou otázku, aby se spor vyřešil ve prospěch té strany, jejíž argumentace byla přesvědčivější*“ (KOLÁR – PRAŽÁK, 1982, [s. 5]);⁸⁴

80 KRAUS, J. *Rétorika a řečová kultura*. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze; 5; 1. vyd.; Praha: Karolinum, 2004.

81 V latinských rukopisech se literární spor skrýval pod názvy *Altercatio, Conflictus, Dialogus, Disputatio*, méně častěji také *Certamen, Causa, Colloquium, Comparatio, Conflictatio, Contentio, Contradictio, Iudicium, Lis, Pugna* či *Rixa*. WALTHER, H. *Das Streitgedicht in der lateinischen Literatur des Mittelalters*. München: Oskar Beck, 1920, s. 3. V dílech staročeských se setkáváme s označeními *spor, svár, disput* či *hádání*. Srov. STEHLÍKOVÁ, E. Potkala ho Smrti. *Divadelní revue*. 1997, 8, 4, s. 77 (pozn. pod čarou č. 2).

82 SCHÄFER, A. *Vergils Eklogen 3 und 7 in der Tradition der lateinischen Streiddichtung: eine Darstellung anhand ausgewählter Texte der Antike und des Mittelalters*. Studien zur klassischen Philologie; Bd. 129; Frankfurt am Main: Peter Lang, 2001, s. 10. Srov. originál: „*Die literarische Streiddichtung umgreift dabei sowohl Formen der Prosa als auch der Dichtung im engeren Sinne*.“

83 Jde o synonymní označení téhož žánru, termínem *hádání* jsou však zpravidla označovány literární spory staročeské. Srov. např. PAVERA, V.; VŠETIČKA, F. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 130.

84 KOLÁR, J.; PRAŽÁK, E. *Barvy všecky: čtvero setkání se starou českou poezií*. 1. vyd.; Praha: Československý spisovatel, 1982.

„jsou předmětem sporu jednotlivých alegorických či reálných postav přednosti a nedostatky jejich stavu“ (VLAŠÍN, 1984, s. 130);⁸⁵

„dvě strany postupně představují přednosti a nedostatky svého stavu (v oblasti právní, milostné, náboženské, politické i společenské)“ (PAVERA – VŠETÍČKA, 2002, s. 130)

V jazykové oblasti německé jsou spory (*Streitgespräche, Streitgedichte*)⁸⁶ vymezeny jakožto artefakty,

„ve kterých jsou představovány přednosti různých předmětů, nebo úvaha o tom, co má být na daném předmětu lepší, a to jakožto spor mezi zosobněními“;⁸⁷

„ve kterých dvě či (méně často) více osob, personifikovaných předmětů či abstrakcí vedou slovní rozepři s cílem prokázat svou přednost, zlehčit vlastnosti protivníka, či rozhodnout o vznesené otázce“. (WALTHER, 1920, s. 3)⁸⁸

Přestože se přítomnost roviny sporu do interpretací *Dialogu zoufalce* zahrnuje pouze v ojedinělých případech, a to např. u SYRINGA (2004, s. 8),⁸⁹ hovořícího o *Hádce životem znaveného se svou duší (Streit des Lebensmüden mit seiner Seele)*, jsou při aplikaci výše uvedených definic literárního sporu splněny jak požadavky dvou osob (zoufalec a jeho duše), vedoucích slovní rozepři s cílem vyvrátit tvrzení proti-strany, tak přítomnost rozhodnutí o vznesené otázce, příčině sporu: „duše se snaží ukázat, že život je příjemnější než smrt, ale muž vykládá hrůzy života a protikladné radosti smrti“ (DAVID, 2006, s. 151). Nelze proto hovořit o žádném důvodu pro neztotožnění *Dialogu zoufalce* s termínem *literární spor*.

Vzhledem ke snaze o postižení co nejvíce aspektů textu v žánrovém vymezení *Dialogu zoufalce* pro účel stanovování míry žánrové shody s prototypem bude označení *literární spor* extenzováno na spor existenciální.

S cílem zachování požadavku na chápání žánrů jako otevřených systémů, určených „souborem různých formálních, strukturálních a obsahových kritérií“ (CORBINEAU-HOFFMANN, 2008, s. 101), musí být krom roviny obsahové zohledněn též aspekt

85 VLAŠÍN, Š. *Slovník literární teorie*. 2. vyd.; Praha: Československý spisovatel, 1984.

86 Jedná se o shodné, kolísající označení pro literární spory – srov. SCHÄFER, 2001, s. 11.

87 *Meyers Konversations-Lexikon. 15. Band: Sodbrennen-Uralit*. Vierte Auflage; Leipzig–Wien: Verlag des Bibliographischen Instituts, 1885–1892, s. 386. Srov. originál: „*Streitgedichte, eine Art altdeutscher Dichtung, worin die Vorzüge verschiedener Gegenstände voreinander oder die Erwägung, was an einem Gegenstand das Bessere sei, als Streit unter Personifikationen dargestellt wurde.*“

88 Srov. originál: „*Ich nenne hier Streitgedichte im eigentlichen Sinne Gedichte, in denen zwei oder seltener mehrere Personen, personifizierte Gegenstände oder Abstraktionen zu irgend einem Zweck Streitreden führen, sei es um den eigenen Vorzug darzutun und die Eigenschaften des Gegners herabzusetzen oder um eine aufgeworfene Frage zu entscheiden.*“

89 SYRING, W.-D. *Hiob und sein Anwalt. Die Prosatexte des Hiobbuches und ihre Rolle in seiner Redaktions- und Rezeptionsgeschichte*. Berlin: Walter de Gruyter, 2004.

výstavbový a stylisticko-poetologický. Zahrnutím příznakových a dominantních prvků *Dialogu zoufalce* a jejich sloučením v jedno vymezení definujeme označení pro jednu z žánrových variant literárního sporu: *dialogický spor existenciální*, který bude tvořit východisko pro relevantní volbu a srovnávání textů žánrově s *Dialogem zoufalce* příbuzných. Přestože ani tato rozšířená žánrová varianta nezahrnuje naprosto všechny roviny a znaky textu, spočívá primární snaha v postžení znaků příznakových, v díle převažujících, s přihlédnutím k jeho značné heterogenitě. Nastíněním žánrové varianty *dialogického sporu existenciálního* má být zminimalizován stupeň žánrové generalizace, avšak ani takto se nelze zcela vyhnout vždypřítomnému prvku jednostranné kvalifikace textů žánrově nevyhraněných.⁹⁰

Proces vymezování pro komparaci nezbytného žánrového určení *Dialogu zoufalce* je nastíněn v následujícím schématu:

Schéma č. 1: Žánrové vymezení *Dialogu zoufalce a jeho duše* (rovina výstavbová, stylisticko- poetologická a sémantická)

90 Tomuto pojetí se v publikaci *Encyklopedie literárních žánrů* chtěli její autoři (MOCNÁ, D. et al. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd.; Praha: Paseka, 2004, s. 8–9) vyhnout, což je komentováno slovy: „Na druhé straně by bylo chybou, již se snažíme vyvarovat, jednostranně kvalifikovat texty žánrově nevyhraněné, heterogenní (Bezručovy Slezské písně zjednodušeně tradované jako sbírka balad obsahují také elegie a intimní lyriku) nebo záměrně hybridní, inspiřující souběžně více čtení.“

5.2 Vymezení komparativních kritérií na základě stanovení dominantních literárních rysů *Dialogu zoufalce a jeho duše*

Pro účel vymezení základních stavebních kamenů *Dialogu zoufalce* ve stylisticko-potologické, výstavbové a sémantické rovině bude použit prvotní ERMANŮV německý překlad (1896) a novodobý ALLENŮV (2011) překlad do angličtiny.

Důvod volby právě ERMANOVA a ALLENOVA překladu souvisí s aspektem práce s primárním textovým pramenem (jediný dochovaný papyrus, faksimile se zápisem) a s pečlivě provedeným filologicky-kritickým aparátem u obou egyptologů. Byť se oba překlady mohou a budou ve svém finálním vyznění částečně sémanticky odlišovat, což je z logiky věci přirozené a predikovatelné, primárním cílem zde bude snaha o postižení myšlenek klíčových, sloužících k vymezení hlavních, „modelových“ rysů díla pro účely další komparace. Pro dokreslení představ o možných vyzněních připojujeme české verze textu, a to konkrétně překlady LEXŮV (1947, s. 68–75), VACHALŮV (1992, s. 86–90) a v případě lyrických pasáží také ŽÁBŮV (1957, s. 7–13). Veškeré citace z *Dialogu zoufalce* budou pro srovnání uváděny v tabulce vždy ve stejném pořadí: ERMANŮV hieroglyfický přepis hieratického písma, ERMANŮV přepis do latinky a následný ERMANŮV překlad do tehdejší němčiny; dále překlad ALLENŮV (2011, s. 137–160) a výše uvedené překlady české (LEXA, VACHALA, ŽÁBA).

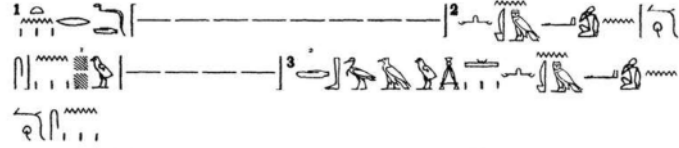
Začátek *Dialog zoufalce* není dochovaný a bývá předmětem spekulací.⁹¹ Úvodní fragmenty těžko identifikovatelné promluvy mají samy o sobě malou vypovídací hodnotu, avšak důležitá je hypotéza o tom, že by snad mohlo jít o řeč, která se „obrací k více osobám, jež musejí být svědky hádky“ (ERMAN, 1896, s. 17),⁹² neboť „duše a člověk se hádali v přítomnosti nějakých svědků“ (ERMAN, 1896, s. 8), což by mohlo souviset s výše uvedeným pojednáním o nárůstu gramotných osob ve Střední říši. Dle PIEPERA (1927, s. 29)⁹³ se slova dochovaného fragmentu – „Ihr werdet sagen: Ihre Zunge ist nicht parteiisch.“ – vztahují k soudcům smrti, o nichž mluví životem unavený muž. JACOBSON (1952, s. 10) v souvislosti s touto fragmentární výpovědí zdůrazňuje, že „jediné, co můžeme z těchto neplných řádků uhádnout, je, že mezi zoufalcem a jeho Ba již vzniká konflikt a že Ba poukazuje na existenci neúplatných soudců“ (...). Je však sporné, zda (...) jsou těmito neúplatnými soudci myšleni soudci smrti v pod-

91 K chybějícímu začátku textu srov. PARKINSON, R. B. The Missing Beginning of ‚The Dialogue of a Man and His Ba‘: P. Amherst III and the History of the ‚Berlin Library‘. *Zeitschrift für Ägyptische Sprache*. 2003, 130, 1, s. 120–133; k hypotéze o úvodní řeči vypravěče srov. např. ALLEN (2011, s. 137).

92 K tomuto pojetí srov. např.: PARKINSON, R. B. *The Tale of Simuhe and Other Ancient Egyptian Poems, 1940–1640 BC*. Oxford–New York: Clarendon Press, 1997, s. 152.

93 PIEPER, M. *Die ägyptische Literatur*. Potsdam: Akademische Verlagsgesellschaft Athenaion, 1927.

světi“.⁹⁴ Znění úryvku druhé řeči duše⁹⁵ v překladech ERMANA, ALLENA a VACHALY je následující:⁹⁶

ERMANŮV hieroglyfický přepis hieratického písma (s. 17)	
ERMANŮV přepis do latinky (s. 17)	.. <i>tn r dđ:</i>, <i>n nm'n nššn;</i> <i>dbšw, n nm'n nššn.</i>
ERMANŮV překlad do němčiny (s. 17)	... <i>ih</i> <i>werdet sagen:</i> <i>und¹ ihre Zunge</i> <i>nicht;</i> <i>Ersatz und¹ ihre Zunge</i> <i>nicht.</i>
ALLENŮV překlad do angličtiny (s. 139)	We are to speak [truly in the tribunal]: their tongue cannot be biased. It would be [crooked in return]: their tongue cannot be biased.
VACHALŮV překlad do češtiny (s. 86)	„... <i>abyste řekli... Jejich (jazyky) se nemohou ptát, neboť přerucovani... odměny. Jejich jazyky se nemohou ptát.</i> “
ŽABŮV překlad do češtiny ⁹⁷	-

97

Tab. č. 1: Vybrané překlady *Dialogu zoufalce* – 1. část

Na tuto fragmentární výpověď navazuje reakce protagonisty díla:

ERMANŮV hieroglyfický přepis hieratického písma (s. 17)	
ERMANŮV přepis do latinky (s. 17)	<i>ko wpnš rš n šhwi, wšbi dđtnf.</i>
ERMANŮV překlad do němčiny (s. 17)	<i>Ich öffnete² meinen Mund zu meiner Seele und³ beantwortete, was sie gesagt hatte⁴.</i>

94 Srov. originál: „Das einzige, was wir aus diesen lückenhaften Zeilen erraten können, ist, daß zwischen dem Lebensmüden und seinem Ba bereits ein Konflikt besteht, und daß der Ba auf das Vorhandensein unbestechlicher Schiedsrichter hinweist. Auch das ist noch fraglich, ob (...) mit diesen unbestechlichen Richtern die Totenrichter in der Unterwelt gemeint sind.“ (JACOBSON, 1952, s. 10)

95 U ALLENA (2011, s. 137–139) jsou uvedeny i překlady fragmentů první řeči duše i jejího dialogického partnera.

96 LEXA tuto fragmentární řeč do svého *Výboru ze starší literatury egyptské* nezahrnul.

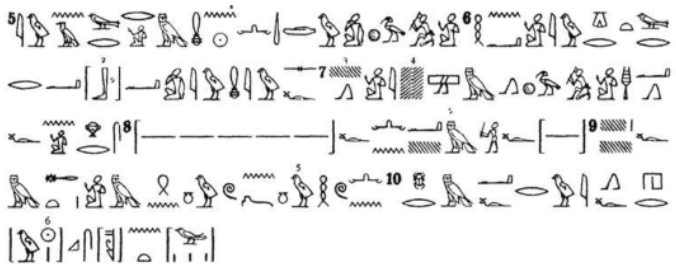
97 Rovněž u ŽABY se v díle *Zpěvy Nilu. Výbor z lyriky starého Egypta* s tímto úryvkem nesetkáváme.

ALLENŮV překlad do angličtiny (s. 140)	And I opened my mouth to my soul that I might answer what he had said:
LEXŮV překlad do češtiny (s. 69)	„Otevřel jsem svá ústa a odpověděl jsem své duši na to, co mi řekla.“
VACHALŮV překlad do češtiny (s. 86)	„Otevřel jsem na svou duši ústa, abych odpověděl na to, co řekla.“
ŽÁBŮV překlad do češtiny	~

Tab. č. 2: Vybrané překlady *Dialogu zoufalce* – 2. část

Protagonistovou formulí k vyřčení odpovědi pokračuje dialogický (interakční) rámec textu. Vzhledem k tomu, že se – jak bude dále ukázáno – tento prvek bude ještě několikrát opakovat, bude *dialogická povaha díla* (úzký a konstantní okruh fikčních mluvčích) představovat první výstavbové kritérium pro výběr dalších textů ke komparaci.

V souvislosti s motivací básníka pro volbu dialogické podoby díla je třeba uvést důležitou PIEPEROVU (1927, s. 28) tezi, dle níž je toto dílo samomluvou vnitřně rozpolceného člověka a v jeho hrudi nyní žijí *dvě duše*. PIEPER také zdůrazňuje, že „*přemýšlení ve formě rozhovoru se zcela hodí k egyptskému charakteru*“.⁹⁸ Řeč protagonisty má ve vybraných překladech znění následující:

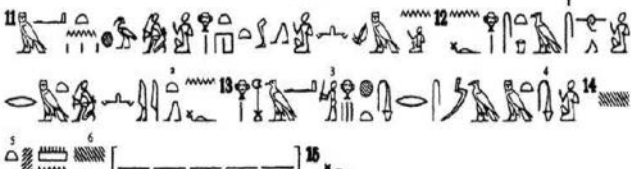
ERMANŮV hieroglyfický přepis hieratického písma (s. 19)	
ERMANŮV přepis do latinky (s. 19)	<i>hw nī wr rī m mīn, n mīw ḫwī ḫnē, hw grt wr r c(ē?), hw mī wsf ī . . . , šm ḫwī, ḫēf nī ḫrē f, nn c . mf . . . f m ḫtī m šwē nwh, na ḫpr mēf, rwīf ḫrw kšnt.</i>
ERMANŮV překlad do němčiny (s. 20)	<i>Dies ist heut größer als ich, meine Seele redet nicht mit mir, es ist aber größer als lügen, es ist wie ein Fauler meine Seele geht fort; sie stehe für mich auf ihr ; sie . . . nicht . . . ihr . . in meinem Leibe als und Strick; indem . . . nicht durch sie entsteht; sie flieht am Tage des Unglücks.</i>

98 Srov. originál: „Das Gespräch hat der Dichter mit seiner eigenen Seele gehalten. Daß man mit seinem Herzen spricht, sich von seinem Herzen beraten läßt, ist in ägyptischer Sprachweise ebenso wenig etwas Ungewöhnliches wie bei uns. Daß ein Nachdenken in Form eines Gesprächs gechildert wird, paßt völlig zum ägyptischen Charakter.“ (PIEPER, 1927, s. 28)

<p>ALLENŮV překlad do angličtiny (s. 140)</p>	<p>This has become too much for me today: my soul has not spoken in accord with me. It is also too much to exaggerate: my soul going is like one who ignores what he is in. He should attend to it for me, my [second, who [rejects] his [life]]. He will not be allowed to resist me, since he is in my belly in a rope mesh: that he leave on a day of difficulties will not happen to him.</p>
<p>LEXŮV překlad do češtiny (s. 69)</p>	<p><i>„Je toho dnes již příliš mnoho na mne! Má duše nechce se mnou mluvit! To jest horší než zpučnost! Je to, jako bych tím měl být sveden k váhavosti, odejde-li má duše, nebo zůstane-li u mne! Ať učiní má duše, jak se jí líbí! Vždyť není proti mé vůli držena v mém těle provazovou sítí. Nemá-li života ve své moci, ať uteče v den neštěstí.“</i></p>
<p>VACHALŮV překlad do češtiny (s. 86)</p>	<p><i>„Je toho dnes na mne příliš, když ani má duše se mnou nerozmlouvá. Je to vskutku velmi přehnané, jako bych ani nebyl brán na vědomí. Kež se má duše nevzdaluje, aby si mě mohla s ohledem na toto povšimnout ... zaplete se v mém těle jako síť (spletená) z provazů, ale nepodaří se jí uniknout před strastiplným dnem.“</i></p>

Tab. č. 3: Vybrané překlady *Dialogu zoufalce* – 3. část

V textu se zhmotňuje lyrický subjekt, subjekt přemožený, toužící mluvit s fiktivním dialogickým partnerem. Nabízejí se hypotézy o tom, zda *mlčení a odvrát duše* od zoufalce představuje literární reflexi vlastního neotevřeného svědomí a zda jde tedy o jakousi podvědomou racionalizační blokádu, či spíše o vztek z nemožnosti sdělit někomu – byť ve vnitřní řeči – své pocity či myšlenky. V této souvislosti můžeme hovořit o počáteční neochotě fiktivního dialogického partnera ke komunikaci s lyrickým subjektem. Řeč lyrického subjektu dále pokračuje:

<p>ERMANŮV hieroglyfický přepis hieratického písma (s. 21)</p>	
<p>ERMANŮV přepis do latinky (s. 21)</p>	<p><i>mtn! thct hr tht, n sámná nf; hr štšš r mt, n tt[?]?nf; hr hr[?]? hr ht r šmšmtl mntf.</i></p>
<p>ERMANŮV překlad do němčiny (s. 22)</p>	<p><i>Seht¹, meine Seele vergeht sich gegen mich und ich höre nicht auf sie, zieht mich zum Tode, indem [ich] nicht zu ihm komme, wirft (mich) auf das Feuer, um mich zu verbrennen</i></p>
<p>ALLENŮV překlad do angličtiny (s. 141)</p>	<p>But look, my soul is leading me astray. I cannot listen to him because of dragging me to death before I have come to it, because of throwing me on the fire to incinerate me.</p>

LEXŮV překlad do češtiny (s. 69)	„Hleďte, má duše se na mně dopouští bezpráví, že jí nechci poslechnouti, a že jsem odhodlán zemřít. Nepůjde-li se mnou, vrhnu se do ohně a shořím.“
VACHALŮV překlad do češtiny (s. 86)	„Hleďte, má duše mě klame, protože ji neposlouchám! Strhává mě k smrti, ještě dříve než k ní dospěji; předhazuje ohni, aby mě spálil. Ale netrápí se (?)..“

Tab. č. 4: Vybrané překlady *Dialogu zoufalce* – 4. část

Přes rozdílnost překladů závěrečné věty⁹⁹ lze za první klíčový sémantický rys označit *myšlenky na ukončení života jakožto východisko z vyhraněné životní situace*. Ať již budeme hovořit o smrti duševní, či tělesné, z textu vysvítá, že (plnohodnotný) pozemský život pro protagonistu pozbyl smyslu.

V další části textu pokračuje protagonistův spor s duší, jež se od nešťastníka i nadále odvrací. Lyrický subjekt se k odmítavému chování fiktivního dialogického partnera vyjadřuje nesouhlasně a explicitně ji za toto chování odsuzuje. Odpor duše považuje nešťastník za nestydatost a nestoudnost:

ERMANŮV hieroglyfický přepis hieratického písma (s. 23)	
ERMANŮV přepis do latinky (s. 23)	<i>tknf(?) tni hrw ksnt, chf m pf gs mi tr nhpw; pi ts pw prr, tnf šw rf.</i>
ERMANŮV překlad do němčiny (s. 23)	<i>Sie nahe mir am Tage des Unglücks, sie stehe auf jener² Seite da, wie der ...³ that³, das ist nämlich der Herausgehende, sie bringe sich zu ihm⁴.</i>
ALLENŮV překlad do angličtiny (s. 141)	What is his suffering, that [he] should [...] [giving] his back to his [brother]?
LEXŮV překlad do češtiny (s. 69)	„Má duše přichází ke mně v den neštěstí a staví se proti mně, jak činí žalobce,“
VACHALŮV překlad do češtiny (s. 86)	„Přistoupí ke mně ve strastiplném dni a bude stát na oné straně jako chvalořečník. Taková je ta, která vychází, aby (člověku) mohla posloužit.“

Tab. č. 5: Vybrané překlady *Dialogu zoufalce* – 5. část

99 JACOBSON (1952, s. 14) rozvádí hypotézu o rozporu aktu sebevraždy upálením s následujícím oddílem textu, v němž lyrický subjekt trvá na řádném provedení veškerých pohřebních rituálů nutných pro přerod v blaženého zemřelého. Dle jeho názoru musíme předpokládat, že *vrhnout se do ohně a upálit se* je obrazný výraz pro *zhynout ve svém zármutku*, neboť metafora upomíná na často se vyskytující výraz *horký* (*der Heiße*) ve smyslu vášnivý (*der Leidenschaftliche*), který nedodržuje patřičnou míru. Rovněž u ALLENA (2011, s. 159) jsou komparovány rozdílné, resp. protichůdné, výklady této věty a je relativizován výklad ve smyslu úmyslu sebevražedného, proto se při vymezení komparativních kritérií přidružíme motivu myšlenek na smrt.

V další epické části *Dialogu zoufalce* se situace do jisté míry proměňuje – protagonista hovoří o pomíjivosti života a žádá duši o svolení k odchodu do západní říše:

<p>ERMANŮV hieroglyfický přepis hieratického písma (s. 24)</p>	
<p>ERMANŮV přepis do latinky (s. 25)</p>	<p><i>ihwot, wch' r sdh ih hr cnh, ihm wt r mt, n iti nf; snym ni tmnt. in tu ksnut pw? phrt pw cnh. tw hto hršn, hnd rk hr úst, wih mštr.</i></p>
<p>ERMANŮV překlad do němčiny (s. 25)</p>	<p><i>Meine Seele¹, unterlass es, einen Trauernden im Leben zu . . . ; führe mich zum Tode, indem ich nicht zu ihm komme². Mache mir den Westen angenehm. Ist er etwas Schlimmes³? Eine Umlaufzeit ist das Leben⁴. Die Bäume (pflegen zu) fallen⁵; schreite⁶ über die Sünde hinweg; der Unglückliche.</i></p>
<p>ALLENŮV překlad do angličtiny (s. 142)</p>	<p>My soul has become too foolish to suppress misery in life, one who prods me toward death before I have come to it, who sweetens the West for me: “Is it something difficult? Life is a cycle; trees fall. Tread, then, on disorder, set down my misery.</p>
<p>LEXŮV překlad do češtiny (s. 69)</p>	<p><i>„Jest příliš bláhová, než aby odvrhla útrapy života, a odvrací mě od smrti, již nemohu se dočkat. Sladkou stala se mi západní říše. Jest to snad zlé, když život jest dočasný [a mizí tak] jako stromy se kácí? Vymaň se z hříchů a odhoď bídu!“</i></p>
<p>VACHALŮV překlad do češtiny (s. 86)</p>	<p><i>„Ó má duše – příliš omezená, než aby mi usnadnila bídu v životě a ještě mě odrazující od smrti, dříve než k ní dospěji –, zprýjemni mi západní říši! Nebo je to problém? Život je pomíjivý a i stromy padají. Rozdupej zlo, jinak mé trápení potrvá.“</i></p>

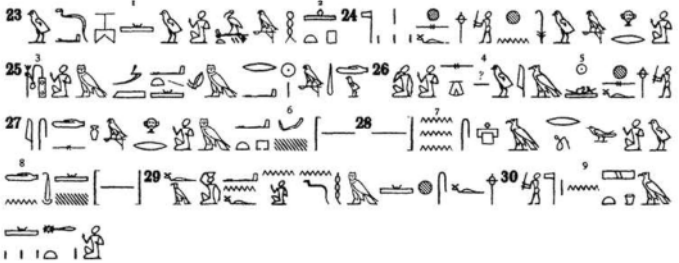
Tab. č. 6: Vybrané překlady *Dialogu zoufalce* – 6. část

V souvislosti s tímto úryvkem vyvstává druhý sémantický rys – *úvahy o dočasnosti a pomíjivosti života*. Cykličnost lidského života je dávana do souvislosti s cykličností života v rostlinné říši (padání stromů), přičemž ve všech uvedených překladech je pomíjivost života demonstrována ve formě metaforického přirovnání, které PETRŮ (2000, s. 111)¹⁰⁰ vymezuje jako „přechodný útvar mezi přirovnáním a metaforou.“ Při komparaci dalších děl, blízkých se svou podstatou k *Dialogu zoufalce*, bude – z hledis-

100 PETRŮ, E. *Úvod do studia literární vědy*. 1. vyd.; Olomouc: Rubico, 2000.

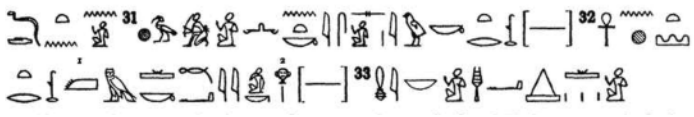
ka stylisticko-poetologického – bráno v potaz, zda se i v dalších dialogických textech vyskytují *metaforická přirovnání událostí a procesů v lidském životě k procesům v přírodě*.

V další části díla se vyskytuje explicitní žádost zoufalce o provedení nezbytných pohřebních rituálů. Svou nesmrtelnost, vstup do říše blažených mrtvých, si chce zaručit prosbou o vyslyšení u bohů, kteří mají stát na jeho straně, vyslechnout jeho trápení a pomoci mu při cestě na věčnost:

<p>ERMANŮV hieroglyfický přepis hieratického písma (s. 27)</p>	
<p>ERMANŮV přepis do latinky (s. 27)</p>	<p><i>wš; wš Dhwti, htp ntrw, hsf Hnsw hri, šš m mšct, šdm Rc, mdwi, šg wš, hsf 'Isds hri m ct dsrt (?) . . . ššrti wdn . . ., ššfš nš ndm hšf ntr n ššš hti(?)</i>.</p>
<p>ERMANŮV překlad do němčiny (s. 28)</p>	<p><i>Thoth richtet mich, der die Götter befriedigt; Chons vertheidigt mich, der wahrhaftige Schreiber; Re hört, wenn ich rede, . . . das SonnenSchiff; 'Isds vertheidigt mich im Hause, mein Unrecht . . . und er trägt mir .. annehmen .. die Götter wehren das Scheiterge meines Leibes ab.</i></p>
<p>ALLENŮV překlad do angličtiny (s. 142–143)</p>	<p>Let Thoth judge me and the gods become content; let Khonsu intervene for me, he who writes truly; let the Sun hear my speech, he who stills the sun-bark; let Isdes intervene for me in the sacred room— since my need has become heavy and [there is] no one to lift to himself for me.” The gods' barring my belly's secrets would be sweet,</p>
<p>LEXŮV překlad do češtiny (s. 69)</p>	<p>„Thout, jenž smiřuje bohy, bude mě souditi, Chonsew, uskutku spravedlivý písari, bude mě obhajovati, Re, jenž velí své lodi, mě vyslyší, Esdes bude mě chrániti Anupev smyje se mne viny, Hor bude mi obětovati a přinese mi milost, a bozi budou chrániti úkryt mého těla.“</p>
<p>VACHALŮV překlad do češtiny (s. 86–87)</p>	<p>„Kéž mě soudí Thout, který uspokojuje bohy! Kéž mě chrání Chons, který zapisuje pravdivě. Kéž slyší můj nářek Re, který velí sluneční bádce! Kéž mě chrání ve Svaté síni Isdes, neboť těžké je strádání, jež mě zavaluje! Je příjemné, když bohové ochraňují tajemství mého těla!“</p>

Tab. č. 7: Vybrané překlady Dialogu zoufalce – 7. část

V následující části *Dialogu zoufalce* dochází k významnému sémantickému obratu – fiktivní dialogický partner, duše, se ostře obrací k muži a přestává hovořit o ohni a upálení. Líčením pozemských slastí se – v duchu *carpe diem*¹⁰¹ – snaží muže od jeho úmyslů odvrátit (vybízí jej k radostnému užívání si života vezdejšího):

ERMANŮV hieroglyfický přepis hieratického písma (s. 30)	
ERMANŮV přepis do latinky (s. 30)	<i>ddtn nš ihwš: n ntk šš s, šwk tr . . čnht, tr kmk mštk hr mš nb-čšc.</i>
ERMANŮV překlad do němčiny (s. 30)	<i>Was meine Seele zu mir sagte: „Du bist nicht eine Person; bist du denn . . . Lebenslande? vollendest du denn . . . ? du sorgst dich wegen . . . wie einer, der Schätze hat.“</i>
ALLENŮV překlad do angličtiny (s. 143)	what my soul said to me: “You are not a man, even though you are alive. What is your gain, if you will care about life like an owner of riches
LEXŮV překlad do češtiny (s. 69)	„Má duše mi řekla: „Což nejsi mužem? Čím budeš v zemi života? Proč neodložíš svých starostí jako boháč, mající bohatství?“
VACHALŮV překlad do češtiny (s. 87)	„(Pokud jde o to,) co mi řekla má duše: „Což nejsi muž?“ Vždyť jsi opravdu naživu, ale jak toho využíváš? A přesto toužíš po životě jako pán (oplyvající) bohatstvím!“

Tab. č. 8: Vybrané překlady *Dialogu zoufalce* – 8. část

Muž zpochybňuje argument duše pro setrvání na zemi; pro něj je bezstarostné užívání si možné už jen v říši západní:

ERMANŮV hieroglyfický přepis hieratického písma (s. 32)	
ERMANŮV přepis do latinky (s. 32)	<i>ddt: n šmš, šw nš r š, nšm nš(?) hr šfšš, nn nwtk, hntš nb hr dd: šwš r štk, šw grk mš, rnk čnš, šš nšš nt hnt, . . šš(?) nt šš, dmi pw šmš, hnt šš . . hr (?).</i>

101 „V *Rozhovoru muže s vlastní duší* jsou poprvé vyjádřeny pochyby o smyslu pohřbu a zádušního kultu a zároveň vysloveny výzvy k užívání života (nejstarší *carpe diem*).“ (VACHALA, 1992, s. 86)

Ermanův překlad do němčiny (s. 32)	<p><i>Ich sagte: ich gehe nicht fort, wenn jenes da auf Erden ist; . . . wird, wer da . . . ohne für dich zu sorgen. Jeder . . . sagt: Ich werde dich fortführen, dein [Lsg] ist ja zu sterben, indem dein Name lebt. Jenes ist der Ort des sich Niederlassens, das . . . des Herzens, eine Stätte ist der Westen, . . . fahren</i></p>
ALLENŮV překlad do angličtiny (s. 143)	<p>who says, 'I have not gone,' when all those are down? In fact, you are being uprooted, without considering yourself, while everyone deprived is saying, 'I shall rob you,' and you dead as well, while your name is alive. Yonder is a place of alighting, storage-chest of the heart. The West is a harbor, which the perceptive should be rowed to."</p>
LEXŮV překlad do češtiny (s. 69)	<p>„Odpověděl jsem: „Neodcházel bych, kdyby toho bylo na zemi. Ti, kteří si poskakují, nestarají se o tebe. Jen každý ubožák říká: ‚Odvedu tě! I když zemřeš, tvé jméno bude žít. Místem pro ty, kteří touží po odpočinku a po uklidnění srdce, jest západní říše.““</p>
VACHALŮV překlad do češtiny (s. 87)	<p>„Řekl jsem: „Neodešel jsem, ačkoli bohatství je to tam. Ty si sice můžeš odskočit, ale nikdo se o tebe nepostará. Každý lupič říká: ‚Zmocním se tě!‘ a potom budeš mrtvá a bude žít jen tvé jméno. Onen (svět) je srdci přitažlivým místem odpočinku. Západní říše je místem pobytu, kam směřuje....“</p>

Tab. č. 9: Vybrané překlady *Dialogu zoufalce* – 9. část

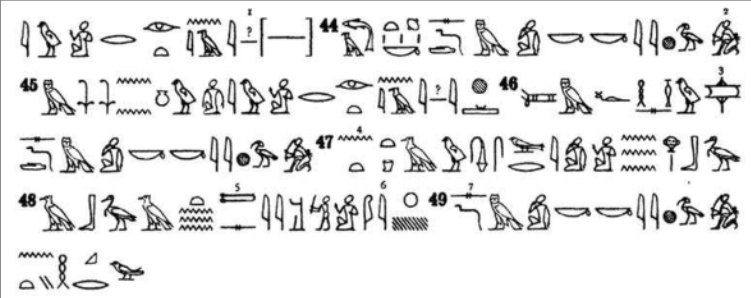
I v další části *Dialogu zoufalce* nešťastník přesvědčuje duši o nevyhnutelnosti svého odchodu ze světa vezdejšího, neboť v „odchodu“ spatřuje své štěstí – vysvobození z pozemských útrap:

ERMANŮV hieroglyfický přepis hieratického písma (s. 35)	
ERMANŮV přepis do latinky (s. 35)	<p><i>tr sánni thot, n, tut ilf hnt, twf r mcr(?); rdii phf innt mi ntí m mrf, chn hri-B hr krsf.</i></p>
ERMANŮV překlad do němčiny (s. 35)	<p><i>Wenn meine Seele auf mich hört, so wird nicht Wer sein Herz mit mir , wird glücklich sein; ich lasse ihm den Westen erreichen, so wie einen, der in seiner Pyramide ist, und über dessen Sarge ein Buntbläuser gestanden hat¹.</i></p>

ALLENŮV překlad do angličtiny (s. 144)	<p>My soul should listen to me instead: I [have] no transgression. Should his heart be in accord with me, he will be fortunate, for I will make him reach the West like one who is in his pyramid, to whose burial a survivor has attended.</p>
LEXŮV překlad do češtiny (s. 69–70)	<p>„Kdyby mne poslechla má duše, a měla se mnou soucit, byla by šťastna. Zavedl bych ji do západní říše a [bylo by mi] jako tomu, kdo odpočívá ve své pyramidě, nad jehož rakví stojí pozůstalý.“</p>
VACHALŮV překlad do češtiny (s. 87)	<p>„Jestliže mě má duše, ten opuštěný (bratr), poslechne a její srdce bude při mně, bude šťastná, neboť já zapřičiním, že dosáhne západní říše jako ten, který je ve své pyramidě, poté co se jeho pohřbu zúčastnil ten, který ho přežil.“</p>

Tab. č. 10: Vybrané překlady *Dialogu zoufalce* – 10. část

Fiktivní dialogický partner znovu vyjadřuje explicitní nesouhlas s mužovým úmyslem předčasně odejít na onen svět a vyhrožuje mu tím, že jeho mrtvolu opustí, „vydírá“ jej:¹⁰²

ERMANŮV hieroglyfický přepis hieratického písma (s. 36)	
ERMANŮV přepis do latinky (s. 36)	<p><i>ʔwi r ʔrt nʔt ... ʔtk, sʔdmk kʔt ʔhw[nʔt?] m nnu; ʔwi r ʔrt nʔt, ʔt tmf ʔsw, sʔdmk kʔt ʔhw nt[ʔ] tʔw; ʔwrʔ mʔw ʔr bʔbʔt, tʔtʔ ʔw ..., sʔ[d]mk kʔt ʔhw ntʔ ʔkr.</i></p>
ERMANŮV překlad do němčiny (s. 36)	<p><i>Ich werde ein werden ... deinem Leichnam; du eine andere Seele, als müde. Ich werde ein werden, möge er nicht frieren, du eine andere Seele, welcher heis ist. Ich trinke Wasser aus dem Strome, ich erhalte, du eine andere Seele, welche Hunger hat.</i></p>

102 Zde by se nabízelo zkoumání z pohledu teorie zdvořilosti, zejm. z pohledu porušování konverzačních maxim. K tomuto slov. např.: KRAUS, J. *Jazyk v proměnách komunikačních médií*. Praha: Karolinum, 2008, s. 72–75.

ALLENŮV překlad do angličtiny (s. 145)	<p>I shall make an awning over your remains, and you will make jealous another soul in inertness. I shall make an awning and it won't get cold, and you will make jealous another soul who is hot. I will drink water at the flood and shall lift away dryness, and you will make jealous another soul who is hungry.</p>
LEXŮV překlad do češtiny (s. 70)	<p>„Má duše mi řekla: Až opustím tvou mrtvolu, spokojíš se s jinou duší stíženou mllobou? Až já opustím tvou mrtvolu, kéž nepocítíš chladu! Spokojíš se s jinou duší trpící vedrem? Až já budu pít vodu ze studánky a budu haněti sucho, spokojíš se s jinou duší hladovou?“</p>
VACHALŮV překlad do češtiny (s. 87)	<p>„Vytvořím úkryt pro tvé ostatky, takže učiníš jinou duši závistivou při (jejím) znavení. Vytvořím úkryt pro toho, kdo není chladný, takže učiníš závistivou jinou duši, která je horká (a která říká:), Chci pít vřící se vodu! Navrším stonky, takže učiníš závistivou jinou duši, která je hladová.“</p>

Tab. č. 11: Vybrané překlady *Dialogu zoufalce* – 11. část

Zoufalý muž se ve svém přesvědčení opět nenechá zvíkat a ze svého záměru neustupuje. Uvádí pádný argument o prospěchu jeho odchodu i pro samotnou duši, neboť hovoří o jejím spočinutí v západní říši. Duši zároveň žádá o doprovod na cestě do onoho světa:

ERMANŮV hieroglyfický přepis hieratického písma (s. 38)	
ERMANŮV přepis do latinky (s. 38)	<p><i>ir hink wt r mt m pi ki, nn sdmk(?) hntk hrs m imnt; wsh(?) ibk, ihwt šnt, r hpr . . nč wt, drptfl, chctfl hr hst hrw krs, ššif hnkilt nt hrt-ntr.</i></p>
ERMANŮV překlad do němčiny (s. 38)	<p><i>Wenn du mich in dieser² Weise zum Tode fährst, so wirst³ du nicht . . . , daje⁴ du dich darauy im Westen niederläßt. Sei so freundlich, meine Seele und Bruder, mein Bestatter zu werden, der da opfern wird und der an der Bahre stehen wird am Tage des Begräbnisses, damit er mir das Bett des Friedhofes</i></p>
ALLENŮV překlad do angličtiny (s. 145)	<p>If you prod me to death in that manner, you will not find a place to land on in the West. Set your heart, my soul, my brother, until the heir has grown up who will present offerings, who will attend to the tomb on burial-day and will transport a bed for the necropolis.</p>

LEXŮV překlad do češtiny (s. 70)	„Odpověděl jsem své duši: ‚Odvrátíš-li mne takto od smrti, nenajdeš, na čem bys spocínila v západní říši. Svol, má duše, má sestro, buď mým pohřebním knězem, jenž bude obětovati, stoje nad mým hrobem v den pohřbu, a upraví mi lůžko v podzemí.““
VACHALŮV překlad do češtiny (s. 87)	„Avšak jestliže mě budeš takto odrazovat od smrti, nenalezneš cestu ke spočnutí v západní říši. Buď svolná, má duše, můj bratře, s tím, co se stane. Dědic, který bude obětovat a stát u hrobu v den pohřbu, bude jistě toužit po lůžku v pohřebišti.“

Tab. č. 12: Vybrané překlady *Dialogu zoufalce* – 12. část

Odpovědi duše na nešťastníkovu naléhání předchází uvozovací věta, čímž je opět explikován dialogický rámec díla:

ERMANŮV hieroglyfický přepis hieratického písma (s. 40)	
ERMANŮV přepis do latinky (s. 40)	<i>ho wprn nt ihwt rrf, wšbf ddnrt.</i>
ERMANŮV překlad do němčiny (s. 40)	<i>Meine Seele öffneten ihren Mund zu mir und beantwortete, was ich gesagt h</i>
ALLENŮV překlad do angličtiny (s. 146)	And my soul opened his mouth to me that he might answer what I had said:
LEXŮV překlad do češtiny (s. 70)	„Má duše otevřela svá ústa a odpověděla mi:“
VACHALŮV překlad do češtiny (s. 87)	„Má duše otevřela na mne ústa, aby odpověděla na to, co jsem řekl.“

Tab. č. 13: Vybrané překlady *Dialogu zoufalce* – 13. část

Ve vyřčené výpovědi zoufalcovy duše je znovu obsažena snaha významně nešťastníkovu tužbu po spočnutí v západní říši zrelativizovat. Akt pohřbu zde není chápán jako přechod do říše blažených smrtelných,¹⁰³ nýbrž je označován za něco, co člověku přináší rmut.

ERMANŮV hieroglyfický přepis hieratického písma (s. 40)	
---	--

103 Smrt byla ve starém Egyptě chápána jako zpětné obdržení osobní identity; mrtví sice byli ze společnosti vyloučeni, avšak bylo možno je „reintegravit tak, že budou za pomoci zádušních rituů převedeni do statusu blaženého zemřelého“. (ASSMANN, 2003, s. 19)

ERMANŮV přepis do latinky (s. 40)	<i>ir shik krs, hit-tb pnc; int-rmitt pw mšind s; šit s pw m prf, h^c hr kš; nn prnk r hrw, mik r^c (?).</i>
ERMANŮV překlad do němčiny (s. 41)	<i>Wenn du des Begrabens gedenkst, das ist Trauer, das ist was Thränen bringt¹, was den Menschen betriibt macht, das ist was den Menschen aus seinem Hause fortnimmt¹ und auf die Höhe wirft. Nicht gehst du nach oben, dafs du die Sonne sehest.</i>
ALLENŮV překlad do angličtiny (s. 146)	<i>As for your bringing to mind burial, it is heartache; it is bringing tears by saddening a man; it is taking a man from his house so that he is left on the hill: you won't be able to go up and see Suns.</i>
LEXŮV překlad do češtiny (s. 70)	<i>„Pomýšlíš-li na pohřeb? Je to truchlivá věc, jež přináší pláč, rdousí člověka, vyvolče ho z jeho domu a vyhodí ho do hor. Nebudeš moci vystoupiti na povrch země a podívatí se na slunce.“</i>
VACHALŮV překlad do češtiny (s. 87)	<i>„Jestliže pomýšlíš na pohřeb, je to srdcervoucí. Je to vyvolávání pláče zarmucováním člověka. Je to odvádění člověka z jeho domu uvržením do pohoří. Potom už nikdy nevystoupíš, abys spatřil slunce.“</i>

Tab. č. 14: Vybrané překlady *Dialogu zoufalce* – 14. část

Opřeme-li se o poznatky, týkající se principu egyptského smýšlení o smrti a pohřbu, o životě pozemském a o posmrtných rituálech přípravy zemřelého na věčný a blažený život, je zřejmé, že myšlenky obsažené v *Dialogu zoufalce* se od chápání smrti jako přechodu do „věčné podoby blaženého, mocného zemřelého“ (ASSMANN, 2003, s. 22) nemálo odlišují.¹⁰⁴ Je tedy snad možno hovořit o radikálnosti díla, neboť se zde projevuje „nejen pesimismus v názoru na život, ale také (a to je zcela radikální) pesimismus v otázce posmrtného života“ (STEINDL, 1987, s. 43), což by za „uspořádaných poměrů v zemi bylo nepředstavitelné, ba dokonce kacířské“ (FISCHER, 1985, s. 34). Pokud by tomu tak bylo, máme před sebou dílo, jež je nekonformní se hlavními zásadami egyptské duchovnosti, dílo odvážné a průlomové.

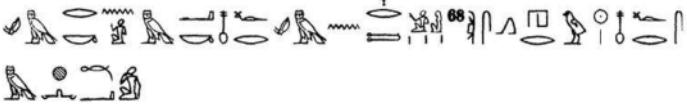
104 Srov. také ASSMANN [a], 1998.

<p>ERMANŮV hieroglyfický přepis hieratického písma (s. 42)</p>	
<p>ERMANŮV přepis do latinky (s. 42)</p>	<p><i>kdo m tnr n mit, hwoš ... m mr, nfrw m kst [t]n nfrt, hpr škdo m utrw, chw irt wošo m nnc mt hr mrtt, n gwo hrt-t, itn molí pht, ... m mtt trt, mdo nšn rmo spt n mo.</i></p>
<p>ERMANŮV překlad do němčiny (s. 43)</p>	<p><i>Die da bauen aus rothem Granit, die das ... als Pyramide mauern, die in dieser schönen Arbeit schönen, die ... als Götter, ihre Opfersteine sind leer¹ wie (die)² der Müden, die auf dem Damme sterben, ohne einen Hinterbliebenen, nachdem³ das Wasser sein Ende fortgenommen hat und die ewig desgleichen, zu denen die Fische des Ufers reden.</i></p>
<p>ALLENŮV překlad do angličtiny (s. 146)</p>	<p>Those who build, in stone of granite, the construction finished, fine pyramids with fine works— once the building commissioners become gods, what are dedicated to them are razed, like the inert who have died on the riverbank for lack of a survivor, the waters having taken his end, or Sunlight simildy— they to whom the fish and the lip of the water speak.</p>
<p>LEXŮV překlad do češtiny (s. 70)</p>	<p><i>„Obětní kameny těch, kteří stavěli granitové stavby a budovali sloupové síně u pyramid, dobře provedené, když ti, kteří je dali vystavět, stali se bohy, jsou prázdné, jako obětní kameny zatracenců, kteří zemřeli v příkopě, nezanechavše příbuzných, o jejichž pozůstatky rozdělila se voda a horko, a ryby je okousaly.“</i></p>
<p>VACHALŮV překlad do češtiny (s. 87)</p>	<p><i>„Ti, kteří stavěli ze žuly, vybudovali síně v krásných a dobře vypracovaných pyramidách. Jakmile se však stavitelé stali bohy, jejich obětní stoly zůstaly prázdné, právě tak jako těch ubohých, kteří zemřeli na břehu řeky, aniž měli někoho, kdo by je přežil. Přitom vlny si stejně jako slunce berou svou daň; (nyní) k nim promlouvají jen ryby (zdržující se) u břehu.“</i></p>

Tab. č. 15: Vybrané překlady *Dialogu zoufalce* – 15. část

Reflexivní pasáž duše se v dalším úryvku proměňuje v opakující se identickou výzvu k užívání si radovánek života vezdejšího. Tím, že duše tohoto argumentač-

ního stylu, v podstatě jakéhosi persvazivního působení¹⁰⁵ na rozumovou i emocionální složku zoufalcovy osobnosti, užívá již podruhé, dochází k jeho intenzifikaci:

ERMANŮV hieroglyfický přepis hieratického písma (s. 44)	
ERMANŮV přepis do latinky (s. 44)	<i>šdm rk nš, nk nfr šdm n rnt, šmš hrw nfr, šmš mh.</i>
ERMANŮV překlad do němčiny (s. 44)	<i>Höre¹ auf mich — sieh, das Hören ist den Menschen gut² —, folge dem frohen Tag, vergiß die Sorge.</i>
ALLENŮV překlad do angličtiny (s. 147)	Listen, then, to me: look, listening is good for people. Follow a good time, forget care.
LEXŮV překlad do češtiny (s. 70)	<i>„Poslechni mne! Hleď, jest dobře poslechnouti [rady] lidí: Oddávej se veselí a zapomeň na starosti.“</i>
VACHALŮV překlad do češtiny (s. 87)	<i>„Poslechni mě! Hle, pro lidi je dobré, aby poslechlí. Řiď se krásným dnem a zapomeň na starost.“</i>

Tab. č. 16: Vybrané překlady *Dialogu zoufalce* – 16. část

Po vyřčení druhé výzvy k užívání pozemských slastí pokračuje řeč duše exemplárním příběhem o skromném muži, který přišel o svou rodinu:

ERMANŮV hieroglyfický přepis hieratického písma (s. 45, 47, 49)	
---	---

105 K persvazi v kontextu rétoriky srov. např. KRAUS, 2004, s. 15.

<p>ERMANŮV hieroglyfický přepis hieratického písma (s. 45, 47, 49)</p>	
<p>ERMANŮV přepis do latinky (s. 45, 47, 49)</p>	<p><i>tu nds škf šduf; twf i(i)pf šmwf r hnw dpt, šššf škdot, hbf tkn, mšnf prt wht nt mšlt, rš m dpt, rš hr šk, pr hnt hmf, mšwf n ški tp š šn m grš hr mšlt.</i></p> <p><i>šrnšf hms, pššf m hrw hr dd: n rmi n tš mš, nn ns prt m tntt r kt hr š, mšš hr mšws šdw m šcht, mšw hr n hntš, n čnššn.</i></p> <p><i>tu nds dbšf mšwt; tw hmf dšš nf tw r mšlt; twf prf r hntw r šš . . r š; čnf tw r prf, twf mš ktš, hmf hr ššš nf, n šdmšf nš š . nf, wš šb n wpušh.</i></p>
<p>ERMANŮV překlad do němčiny (s. 45, 47, 49)</p>	<p><i>Der geringe Mann pflügt² sein Grundstück; er ladet² seine Ernte in das Innere des Schiffes, er schleppt die Fahrt; sein Fest kommt heran; er sah das Herauskommen³ der Nacht der Flut; er wachte im Schiffe auf, in der Abenddämmerung; er ging heraus mit seiner Frau und seinen Kindern wegen des Zugrundegehens auf dem See, . . . in der Nacht unter den Krokodilen.</i></p> <p><i>. er sitzt, er thut . . Stimme, indem sie sagt¹: »nicht weine ich wegen² jener Dirne da; sie hat keinen Ausgang aus dem Westen zu einer anderen auf Erden. Ich habe Sorge wegen³ ihrer Kinder, die im Ei zerbrochen sind⁴, die das Gesicht des Krokodiles sehen⁵, die da nicht leben werden⁶«.</i></p> <p><i>Der geringe Mann bettelt¹ um Abendessen, sein Weib sagt¹ zu ihm: ». . . . bis zum Abendbrot«. Er geht¹ hinaus, um zur Stunde. Wenn² er sich umwendet zu seinem Hause, so ist er wie ein anderer, indem sein Weib ihn . . . , nicht hört er auf sie, er den Boten.</i></p>
<p>ALLENŮV překlad do angličtiny (s. 149–150)</p>	<p><i>A little man plows his plot, and he loads his harvest inside a boat, and drags the sailing, his festival near.</i></p> <p><i>When he saw the gloom of a norther's emergence, he watched in the boat as the Sun was going in, disembarked with his wife and his children,</i></p>

<p>ALLENŮV překlad do angličtiny (s. 149–150)</p>	<p>and they perished atop a depression ringed by night with riverbankers. So, he ended up seated and spreading out by voice, saying, "I have not wept for that one who was born, though she has no emerging from the West to another one on earth. But I care about her children, broken in the egg, who saw the face of Khenti before they lived!" A little man asks for an afternoon meal, and his wife says to him, "It will be supper," and he goes outside at it, only for a moment. When he turns back to his house, he is like another man his wife pleading to him. He doesn't listen to her, offended and unreceptive to those of the household.</p>
<p>LEXŮV překlad do češtiny (s. 70)</p>	<p>„Prostého člověka, jenž vzdělával své pole, naložil svou žeň na loď a vlekl ji, potkala truchlivá příhoda. Spatřil příchod nočního přívalu vody. Bděl na lodi, a při východu slunce unikl, ale jeho manželka a jeho děti zahynuly na vodě, byše odvečeny krokodily. Sedl si rozjímaje, a řekl: „Nepláču pro ženu, že jí není dopřáno vyjít ze západní říše k jiné ženě na zemi; není mi líto jejich dětí, zlomených již v lůně mateřském, jež pohlédly ve tvář hrůze a nežijí.“¹⁰⁶</p>
<p>VACHALŮV překlad do češtiny (s. 87–88)</p>	<p>„Když prostý muž obdělával svůj pozemek, shromáždil část úrody určenou pro loď rezidence. Vyčkával, až popluje, a zúčtování se dostavilo. Ačkoli viděl, že přichází tma se severním větrem, stále měl na paměti loď. A slunce zapadlo a opět vyšlo. Mezitím jeho žena a děti zahynuly u jezera zamořeného v noci krokodýly. Nakonec se posadil a křičel. „Nepláči pro onu matku, která se již nevrátí ze západní říše na zemi; spíše truchlím nad jejími dětmi zničenými v zárodku, které pohlédly do tváře krokodýlího boha ještě dříve než žily. Prostý muž požádal o vydatné jídlo, ale jeho žena mu řekla: „Bude až k večeru.“ A on si vyšel zanadávat; po chvíli se vrátil domů a řádil jako opice. Jeho žena s ním však mluvila rozumně, ale on ji neposlouchal. Zanadával si a zbavil se posedlosti.“</p>

Tab. č. 17: Vybrané překlady *Dialogu zoufalce* – 17. část

Význam exemplů je dodnes zastřený a nejednoznačný – k předpokládanému účelu vložení příběhů k podpoře názorů duše se již v roce 1896 přiklonil ERMAN (1896, s. 46), zároveň však poukazuje na nesouvislost obsahu příběhů s obsahem předchozí pasáže a klade si otázku, jak měly výroky o ženě, nad jejíž smrtí nepláče, a starost o nenarozená dítěta sloužit k podpoře tezí o radostech života pozemské-

106 Příběh o muži, jenž žádal o jídlo, LEXA (1947) do svého výboru nezařadil.

ho. Lze tak pouze konstatovat tento typ výstavbové shody bez možnosti komparace účelu vložení exemplárního příběhu. Tento typ *přerušení dialogu exemplem s funkcí podpory argumentačního působení* bude představovat další výstavbové kritérium při vyhledávání podobných textových útvarů pro provedení komparace. Začlenění exempla do *Dialogu zoufalce* koresponduje s následujícím výrokem o výskytu narativních pasáží v dílech mudroslovné literatury:

„Mudroslovná díla archaických kultur nicméně obsahují delší prozaické či poetické pasáže, které nemají pro mudrosloví obvyklou enumerativní strukturu a jsou spíše narativní, přesto však svým naučným obsahem, zaměřením na lidské jednání a konec konců i svým zařazením do mudroslovných sbírek zcela jistě patří do spektra mudroslovných projevů. Sem můžeme zařadit např. podobnoství, bajky, exempla a paraboly. (...) Krátké příběhy, které stojí kdesi na hranici mezi mudroslovím a narativními literárními žánry, ukazují, že mudrosloví nepředstavovalo jasně vymezený okruh archaického myšlení, ale že prostupovalo veškerou literární produkci archaických kultur. To se projevuje i v tom, že se mudrosloví a mudroslovné básnictví volně prolíná s mnoha dalšími žánry, na prvním místě s básnictvím naučným.“ (ANTALÍK – STARÝ – VÍTEK, 2009, s. 12)¹⁰⁷

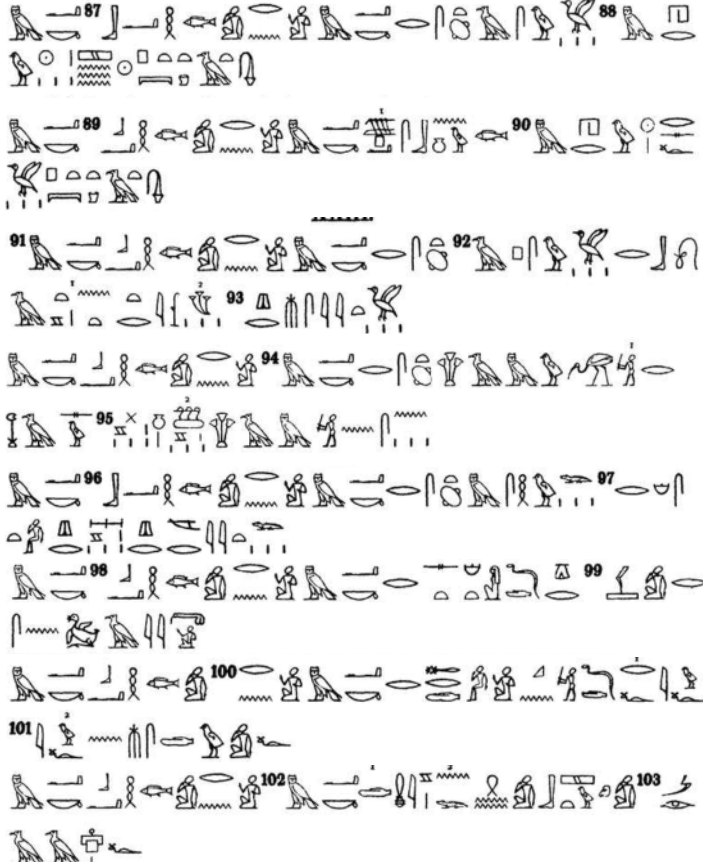
Před zahájením další mužovy řeči je opět uvedena uvozovací věta:

ERMANŮV hieroglyfický přepis hieratického písma (s. 50)	
ERMANŮV přepis do latinky (s. 50)	<i>ho wpnē rē n tšwi, wšbi ddtf.</i>
ERMANŮV překlad do němčiny (s. 50)	<i>Ich öffnete meinen Mund zu meiner Seele und beantwortete, was sie gesagt hatte.</i>
ALLENŮV překlad do angličtiny (s. 151)	And I opened my mouth to my soul that I might answer what he had said:
LEXŮV překlad do češtiny (s. 71)	„Otevřel jsem svá ústa a odpověděl jsem své duši na to, co řekla.“
VACHALŮV překlad do češtiny (s. 88)	„Otevřel jsem na svou duši svá ústa, abych odpověděl na to, co řekla:“

Tab. č. 18: Vybrané překlady *Dialogu zoufalce* – 18. část

Na jediný argument duše v podobě nabádání k bezstarostnosti s cílem navrácení radosti z pozemského života muž reaguje výčtem básní-přirovnání, ve kterých je protagonistovo jméno přirovnáváno k odpornostem:

107 ANTALÍK, D.; STARÝ, J.; VÍTEK, T. Eds. *Mudrosloví v archaických kulturách*. Svět archaických kultur; 4; Vyd. 1.; Praha: Herrmann & synové, 2009.

<p>ERMANŮV hieroglyfický přepis hieratického písma (s. 51-55)</p>																									
<p>ERMANŮV přepis do latinky (s. 51-55)</p>	<table border="0"> <tr> <td><i>mk bch rni,</i></td> <td><i>mk r stl išw</i></td> <td><i>m hrw šmw, pt tš.</i></td> </tr> <tr> <td><i>mk bch rni,</i></td> <td><i>mk [r] šsp šnaw</i></td> <td><i>m hrw rsf, pt tš.</i></td> </tr> <tr> <td><i>mk bch rni,</i></td> <td><i>mk r stl išw (sic),</i></td> <td><i>r bwit nt tri hr mšit.</i></td> </tr> <tr> <td><i>mk bch rni</i></td> <td><i>mk r stl hšmw,</i></td> <td><i>r hšmw nw šw hšmnšn.</i></td> </tr> <tr> <td><i>mk bch rni,</i></td> <td><i>mk r štš mšw,</i></td> <td><i>r hšmt hr ... hr mrtš.</i></td> </tr> <tr> <td><i>mk bch rni,</i></td> <td><i>mk r st-hmt,</i></td> <td><i>šd gry rš n tšš.</i></td> </tr> <tr> <td><i>mk bch rni,</i></td> <td><i>mk r hrd kn,</i></td> <td><i>šd rf, twf n mšwof.</i></td> </tr> <tr> <td><i>mk bch rni,</i></td> <td><i>mk [r] dnt n ...,</i></td> <td><i>šwn bšw, mšš ššf.</i></td> </tr> </table>	<i>mk bch rni,</i>	<i>mk r stl išw</i>	<i>m hrw šmw, pt tš.</i>	<i>mk bch rni,</i>	<i>mk [r] šsp šnaw</i>	<i>m hrw rsf, pt tš.</i>	<i>mk bch rni,</i>	<i>mk r stl išw (sic),</i>	<i>r bwit nt tri hr mšit.</i>	<i>mk bch rni</i>	<i>mk r stl hšmw,</i>	<i>r hšmw nw šw hšmnšn.</i>	<i>mk bch rni,</i>	<i>mk r štš mšw,</i>	<i>r hšmt hr ... hr mrtš.</i>	<i>mk bch rni,</i>	<i>mk r st-hmt,</i>	<i>šd gry rš n tšš.</i>	<i>mk bch rni,</i>	<i>mk r hrd kn,</i>	<i>šd rf, twf n mšwof.</i>	<i>mk bch rni,</i>	<i>mk [r] dnt n ...,</i>	<i>šwn bšw, mšš ššf.</i>
<i>mk bch rni,</i>	<i>mk r stl išw</i>	<i>m hrw šmw, pt tš.</i>																							
<i>mk bch rni,</i>	<i>mk [r] šsp šnaw</i>	<i>m hrw rsf, pt tš.</i>																							
<i>mk bch rni,</i>	<i>mk r stl išw (sic),</i>	<i>r bwit nt tri hr mšit.</i>																							
<i>mk bch rni</i>	<i>mk r stl hšmw,</i>	<i>r hšmw nw šw hšmnšn.</i>																							
<i>mk bch rni,</i>	<i>mk r štš mšw,</i>	<i>r hšmt hr ... hr mrtš.</i>																							
<i>mk bch rni,</i>	<i>mk r st-hmt,</i>	<i>šd gry rš n tšš.</i>																							
<i>mk bch rni,</i>	<i>mk r hrd kn,</i>	<i>šd rf, twf n mšwof.</i>																							
<i>mk bch rni,</i>	<i>mk [r] dnt n ...,</i>	<i>šwn bšw, mšš ššf.</i>																							
<p>ERMANŮV překlad do němčiny (s. 51-55)</p>	<p><i>Sieh, mein Name wird verächtlich, — sieh, mehr als der Geruch von Vögeln an Sommertagen, wenn der Himmel heiss ist¹.</i></p> <p><i>Sieh, mein Name wird verächtlich, sieh, mehr [als] ein Fuchsempfänger am Tage des Fanges, wenn der Himmel heiss ist.</i></p> <p><i>Sieh, mein Name wird verächtlich, sieh, mehr als der Geruch von Vögeln, mehr als die Anhöhe der Weiden mit den Gänsen.</i></p>																								

<p>ERMANŮV překlad do němčiny (s. 51–55)</p>	<p><i>Sieh, mein Name wird verwünscht, sieh, mehr als der Geruch der Fischer, mehr als die . . . der Sümpfe, nachdem¹ sie gefischt haben.</i></p> <p><i>Sieh, mein Name wird verwünscht, sieh, mehr als der Geruch der Krokodile, mehr als zu sitzen unter den . . . mit den Krokodilen.</i></p> <p><i>Sieh, mein Name wird verwünscht, sieh, mehr als ein Weib, gegen da zu dem Manne Lüge gesagt wird¹.</i></p> <p><i>Sieh, mein Name wird verwünscht, sieh, mehr als ein starkes Kind, gegen das . . . gesagt wird, indem es</i></p> <p><i>Sieh, mein Name wird verwünscht, sieh, [mehr] als eine Stadt des . . ., die Empörung redet und deren Rücken gesehen wird.</i></p>
<p>ALLENŮV překlad do angličtiny (s. 151)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1 Look, my name is reeking: look, more than carrion's smell on Harvest days, when the sky is hot. 2 Look, my name is reeking: look, more than an eel-trap's smell, on catch day, when the sky is hot. 3 Look, my name is reeking: look, more than ducks' smell, at a rise of reeds with a brood. 4 Look, my name is reeking: look, more than fowling's smell, at the channels of the nests fowled for them. 5 Look, my name is reeking: look, more than crocodiles' smell, at a site of slaughter with riverbankers. 6 Look, my name is reeking: look, more than a married woman about whom the lie of a lover has been told. 7 Look, my name is reeking: look, more than a brave boy about whom has been said, 'He is for one he should 8 Look, my name is reeking: look, more than the harbor of the Sire that plots sedition but whose back is seen.
<p>LEXŮV překlad do češtiny (s. 71–72)</p>	<p>„Hled, mé jméno jest odpornější, než zápach zdechliny v den, kdy zářem sálá nebe. Hled, mé jméno jest odpornější, než koše shnilých ryb v den lovu, kdy zářem sálá slunce. Hled, mé jméno jest odpornější než zápach ptačích hnízd ve vrbových houštinách, když jsou v nich mláďata. Hled, odpornější jest mé jméno než zápach nalovených ryb, než pusté rybníky, když byly vyloveny. Hled, odpornější jest mé jméno než zápach krokodila, než sezení na území, hemžícím se krokodily. Hled, odpornější jest mé jméno než žena, o jejíž nevěře bylo vypravováno jejímu manželci. Hled, odpornější jest mé jméno než zpučný chlapec, o němž říká jeho otec, že jest na světě, jen aby budil jeho nenávisť. Hled, odpornější jest mé jméno než zrádné město, jež obmýšlelo vzpouru, a jehož záda lze nyní viděti.“</p>

<p>VACHALŮV překlad do češtiny (s. 88)</p>	<p>„Hle, mé jméno je kvůli tobě ohavné! Hle, ohavnější než zápach ptáčího trusu v letním dni, kdy je horko! Hle, mé jméno je kvůli tobě ohavné! Hle, (ohavnější než) ulovená ryba v den vylovení, kdy je horko! Hle, mé jméno je kvůli tobě ohavné! Hle, ohavnější než zápach kachen (?), než rákosová houština plná vodního ptactva. Hle, mé jméno je kvůli tobě ohavné! Hle, ohavnější než zápach rybářů, než močálové zátoky, kde lovili. Hle, mé jméno je kvůli tobě ohavné! Hle, ohavnější než zápach krokodýlů, než posezení na březích plných krokodýlů. Hle, mé jméno je kvůli tobě ohavné! Hle, ohavnější než žena, o níž se lze manželovi. Hle, mé jméno je kvůli tobě ohavné! Hle, ohavnější než hoch, o němž se říká: ‚Patří tomu, kterého nenávidí.‘ Hle, mé jméno je kvůli tobě ohavné! Hle, (ohavnější než) břeh krokodýlů, kterého za zády proklínají a haní.“</p>
<p>ŽÁBŮV překlad do češtiny (s. 7–8)</p>	<p>„Ach, moje jméno odpornější je než zápach supů holohlavých za letních dnů, kdy hoří nebesa. Ach, moje jméno odpornější je než zápach ryb, jež vybírají ze sítí v den lovu, kdy hoří nebesa. Ach, moje jméno odpornější je než zápach holohlavých supů, než kouty v rákosí, kde hnízdí vodní ptáci. Ach, moje jméno odpornější je než letní zápach rybářů, než zápach louží z rybníků, jež dávno vylovili. Ach, moje jméno odpornější je než zápach krokodílů, který ucítil bys sedět mezi nimi. Ach, moje jméno odpornější je než jméno ženy, kterou pomluvili pro cizího muže. Ach, moje jméno odpornější je než dítě vznešeného, o němž řekl kdosi: Patří soku jeho. Ach, moje jméno odpornější je než město vzbouřenců, jež dalo podnět ke vzpouře a ustoupilo.“</p>

Tab. č. 19: Vybrané překlady *Dialogu zoufalce* – 19. část

Hrdinovo jméno je ve výše uvedených lyrických úryvcích analogicky přirovnáváno například k zápachům z živočišné říše. Motivaci pro zvolení formy přirovnání posvátného jména ke smradu ryb, ptáků a krokodýlů lze s velkou pravděpodobností hledat v autorově snaze evokovat v recipientech dojem něčeho *obecně známého*, něčeho každodenního a všedního, s čímž se lidé ve starém Egyptě setkávali často a všude. Vzhledem k tomu, že rybolov ve starém Egyptě představoval významnou součást živobytí a že ryby a krokodýlové patřili k četným představitelům fauny ve starém Egyptě,¹⁰⁸ autor *Dialogu zoufalce* snad nemohl zvolit výstižnější metaforu, což dokládají slova prvního překladatele textu, ERMANA, z roku 1896:

108 Podrobněji k rybám, rybolovu a krokodýlům ve starém Egyptě srov. VERNER – BAREŠ – VACHALA, 2007, s. 266; s. 410–411.

„Příklady obvyklého zápachu, které jsou uvedeny v tomto verši a ve verších následujících, pocházejí z lovu ryb a ptáků, který v životě egyptského obyvatelstva hrál velkou roli.“ (ERMAN, 1896, s. 52)¹⁰⁹

Přestože rybolov patřil ke každodennímu významnému a výnosnému aspektu života ve starém Egyptě¹¹⁰ a „čerstvé, sušené a nasolené ryby tvořily důležitou součást stravy všech vrstev obyvatelstva a často byly zahrnuty i v pravidelných přidělech jako forma odměny za práci“ (VERNER – BAREŠ – VACHALA, 2007, s. 411), zároveň byly ryby považovány „za pokrm nečistý asi tak jako vepř“. (HELLER, 2010, s. 67) V souvislosti s rybami je též třeba přihlédnout k tomu, že: „V Egyptě byly různé druhy ryb v určitých oblastech a v určitém období považovány za svaté, často však zároveň i za ohrožující a nebezpečné.“ (BECKER, 2002, s. 248)¹¹¹

Při úvahách o stylisticko-poetologickém aspektu přirovnání zoufalce jména ke zmíněným živočišným zápachům je nutno vzít v potaz nejen důvod volby obrazů živočišných zápachů, avšak současně také funkci a sémantiku jmen ve starém Egyptě. Jméno ve starém Egyptě nesloužilo pouze k označení jedinečné bytosti, zároveň se stávalo nositelem hlubokého symbolického, náboženského a celospolečenského významu:

„Egyptská theologie jména se zakládá na předpokladu, že mezi jménem a jeho nositelem existuje bytostný vztah. Jméno vypovídá o podstatě a je heslem, jak jsme viděli na příkladu trůnních jmen, která přijímali králové při nástupu na trůn. Vztah mezi ‚jménem‘ a ‚bytostí‘ je oboustranný: vše, co se dalo vyčíst ze jména, vypovídalo něco o podstatě pojmenovaného, a všechno, co se mělo říci o podstatě osobnosti, se k pojmenovanému dalo připojit jako jméno. Egyptské pojetí jména tedy zahrnuje i to, co rozumíme pod pojmem ‚přídomek‘.“ (ASSMANN, 2002, s. 108)¹¹²

„Jméno – individualizační znak, který sloužil nejen k identifikaci, ale byl pokládán za nedílnou součást existence předmětu, stavby, instituce, zvířete, člověka, panovníka nebo božstva. S tím souvisela víra v magickou moc znalosti jména, která se projevovala i v četných politicky či nábožensky motivovaných magických praktikách, např. ničením nepřátel symbolizovaných soškami nebo nádobami s vepsanými jmény nebo úmyslným zahlazováním jmen v nápisech (...) Pojmenování bylo chápáno jako součást stvoření, a proto dětem dávala jméno nejčastěji matka přímo při porodu. Výběr jména byl ovlivňován okolnostmi při narození (výkřiky, přání, datum, politická či náboženská situace).“ (VERNER – BAREŠ – VACHALA, 2007, s. 234)¹¹³

109 Srov. originál: „Die Beispiele üblen Geruches, die in diesem und den folgenden Versen aufgeführt werden, sind zumeist vom Fisch- und Vogelfang hergenommen, der ja im Leben des ägyptischen Volkes eine große Rolle spielte.“ (ERMAN, 1896, s. 52)

110 K výnosnosti rybolovu ve starém Egyptu srov. VERNER – BAREŠ – VACHALA, 2007, s. 410.

111 BECKER, U. *Slovník symbolů*. 1. vyd.; Praha: Portál, 2002.

112 ASSMANN, 2002.

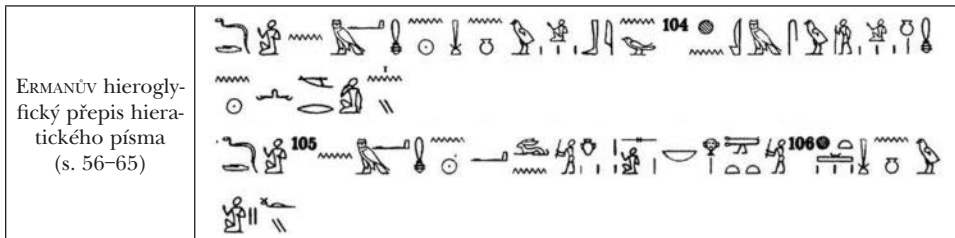
113 K významu sémantiky jména pro obyvatele starého Egypta srov. dále např. JACOBSON, 1952, s. 2.

Přirovnání svého „osobnostního přídomku“, součásti své existence, k rybám, k něčemu natolik nečistému, nedůstojnému a nízkému, avšak zároveň pro život nepostradatelnému, představuje velice silný jazykový a umělecký prostředek. Protagonistova podstata je sofistikovaně degradována v nejvyšší možné míře: to nejdůležitější se stává něčím nejhorším, zároveň však nejdůležitějším. Užitím plurálních tvarů je efektní práce s expresivitou jazyka násobena. Vysoké míry expresivity zde – z hlediska současného člověka – není dosaženo samotnou volbou stylisticky příznakových výrazových prostředků v označení slova *zápach* apod. v duchu MIKOVA vymezení tohoto jevu,¹¹⁴ nýbrž užitím pro daný kulturní či geografický kontext příznačných opisných pojmenování, plnicích stejnou funkcí. Přestože nevíme, jakým způsobem lidé ve starém Egyptě vnímali výskyt výrazů evokujících nelibé smyslové asociace, z pohledu současného čtenáře se přikláníme k tomu, že:

„Expresivnosť (...) sa vo všeobecnosti prejavuje narušením tematických a kompozičných zvyklostí. V literatúre ide o používanie frafantných (nápadných), šokujúcich alebo tabuizovaných výrazov a motívov.“ (PLESNIK et al., 2008, s. 55)¹¹⁵

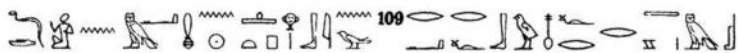

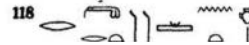

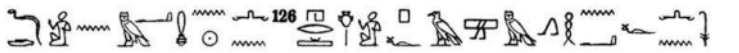
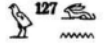

Také umístění rovnítka mezi smrad vodního ptactva a krokodýlů a mezi vlastní jméno, nedílnou součást vlastní existence, představuje s největší pravděpodobností velice důkladně promyšlený umělecký záměr s cílem šokujícího vylíčení nejhlubší existenciální úzkosti a ztráty víry ve vznešenost podstaty člověka.

V další části *Dialogu zoufalce* následuje výčet šestnácti odpovědí, jež jsou reakcí na opakující se řečnickou otázku „S kým mám dnes mluvit?“ Jedná se o řadu emotivních výroků, v nichž je poukazováno na lidskou špatnost a zkaženost, lakotnost, chamtivost, drzost, nestálost ve vztazích, osamocenenost, nemožnost se na kohokoliv spolehnout, nespravedlivé jednání, věčnou nespokojenost apod.

114 Expresivně laděný je dle MIKA (1970, s. 51) takový způsob vyjadřování, ve kterém je patrné „zvýšené presadzovanie subjektívneho postoja, subjektívneho zaujatia vo vyjadrení. Keď sa niekto vyjadri namiesto „Tu to zapácha“ expresívnym „Tu smrdí“, v druhom prípade dal hovoriaci najavo svoju zvýšenú subjektívnu účasť na povedanom, svoj odpor.“ MIKO, F. *Text a štýl*. Bratislava: Smena, 1970.

115 PLESNIK, E. et al. *Tezaurus estetických výrazových kvalít*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, Filozofická fakulta, Ústav literárnej a umeleckej komunikácie, 2008.

<p>ERMANŮV hieroglyfický přepis hieratického písma (s. 56–65)</p>	<p>[Schluß der Zeile leer gelassen] 107 </p> <p>108 </p> <p>109 </p> <p>110 </p> <p>111 </p> <p>112 </p> <p>113 </p> <p>114 </p> <p>115 </p> <p>117 </p> <p>118 </p> <p>119 </p> <p>120 </p> <p>121 </p> <p>122 </p> <p>123 </p> <p>124 </p> <p>125 </p> <p>126 </p> <p>127 </p> <p>130 </p>
<p>ERMANŮV přepis do latinky (s. 56–65)</p>	<p><i>ddt n m mēn? snw bēn, hmwšw nw mēn, n nrnē (?).</i> <i>ddt n m mēn? cwn ibw, s nb hr itt itt snmcsf.</i></p>

<p>ERMANŮV přepis do latinky (s. 56–65)</p>	<p>[<i>ddi n m min?</i>] <i>ivo sf ik, nht-hr hro n bvo nb.</i> <i>ddi n m min?</i> <i>htp-hr bin, rdi rf bw nfr r ti m st nbt.</i> <i>ddi n m min?</i> <i>shcr s m spf bin, ssbtf bvo nb iwof hwo.</i> <i>ddi n m min?</i> <i>ivo hcditw, s ub hr itt [iht?] snwof.</i> <i>ddi n m min?</i> <i>bitw (?) m ck-ib, sn irr hncf hpr m hftt.</i> <i>ddi n m min?</i> <i>n shit sf, n irt n tr m ti it.</i> <i>ddi n m min?</i> <i>snac bin, inntw m drdrw r mrti nt ib.</i> <i>ddi n m min?</i> <i>hrow htm, s nb m hr m hrow r snwof.</i> <i>ddi n m min?</i> <i>ibvo cw, nn wn ib n s, rhntw hrf.</i> <i>ddi n m min?</i> <i>nn m:ctaw, ti sp n irw isft.</i> <i>ddi n m min?</i> <i>ivo sw m ck-ib, inntw m hmn r shntf.</i> <i>ddi n m min?</i> <i>nn hr-ib pfi, sm hncf, nn sw wn.</i> <i>ddi n m min?</i> <i>ivo itpkwi hr mtr n gwo ck-ib.</i> <i>ddi n m min?</i> <i>nf hwo ti, nn wn phwof.</i></p>
<p>ERMANŮV překlad do němčiny (s. 56–65)</p>	<p><i>Zu wem spreche ich heute?</i> <i>die Brüder sind schlecht, die Freunde von heute . . . nicht lieben.</i> <i>Zu wem spreche ich heute?</i> <i>die Herzen sind froh, ein jeder nimmt die Sachen seines Nächsten fort.</i> <i>[Zu wem spreche ich heute?]</i> <i>Der Sanfte geht zu Grunde, der mit starkem Gesicht kommt zu allen Leuten hin.</i> <i>Zu wem spreche ich heute?</i> <i>der mit ruhigen Gesicht ist elend, vernachlässigt wird¹ das Gute an allen Orten.</i> <i>Zu wem spreche ich heute?</i> <i>Macht ein Mensch wathend durch seine Schlechtheit, so bringt er alle Leute [durch] sein böses Schlechtes zum Lachen.</i> <i>Zu wem spreche ich heute?</i> <i>Man raubt, ein jeder nimmt [die Sachen] seines Nächsten fort.</i> <i>Zu wem spreche ich heute?</i> <i>Der Sauche ist treu, der Bruder, der mit ihm ist¹, wird zum Feinde.</i> <i>Zu wem spreche ich heute?</i> <i>Man erinnert sich nicht an gestern; man thut nicht . . . in dieser Stunde.</i> <i>Zu wem spreche ich heute?</i> <i>die Brüder sind schlecht; man bringt als . . . zur Nichtigkeit des Herzens.</i> <i>Zu wem spreche ich heute?</i> <i>die Gesichter vergehen, ein jeder hat¹ ein Gesicht tiefer als (das)² seiner Brüder.</i> <i>Zu wem spreche ich heute?</i> <i>Die Herzen sind froh; der Mann, auf den man sich stützt, hat kein¹ Herz.</i> <i>Zu wem spreche ich heute?</i> <i>Es giebt keine² Gerechten; die Erde ist ein Fall von Übelthätern.</i> <i>Zu wem spreche ich heute?</i> <i>Es fehlt an Treuen, man bringt als Unwissenden zu dem, was er kennen lehrte³.</i> <i>Zu wem spreche ich heute?</i> <i>Es giebt nur keinen Zufriedenen; gehe mit ihm, (so) ist er nicht da.</i> <i>Zu wem spreche ich heute?</i> <i>ich bin mit Elend beladen, ohne einen Treuen.</i> <i>Zu wem spreche ich heute?</i> <i>das Bzu schlägt das Land; es hat kein Ende.</i></p>

ALLENŮV překlad
do angličtiny
(s. 152–153)

- 1 To whom can I speak today?
Brothers have become bad;
the friends of today, they do not love.
- 2 To whom can I speak today?
Hearts are greedy,
every man taking the other's things.
- 3 To whom can I speak today?
For kindness has perished
and sternness descended to everyone.
- 4 To whom can I speak today?
There is contentment with the bad,
in that goodness has been put down in every place.
- 5 To whom can I speak today?
When a man causes anger by his bad deed,
he makes everyone laugh, though his misdeed is evil.
- 6 To whom can I speak today?
For one plunders,
every man robbing the other.
- 7 To whom can I speak today?
The one who should be avoided is an intimate,
the brother one used to act with become an opponent.
- 8 To whom can I speak today?
Yesterday has not been remembered,
no one in this time has acted for one who has acted.
- 9 To whom can I speak today?
Brothers have become bad;
one brings only strangers into the middle of the hear
- 10 To whom can I speak today?
Faces are obliterated,
every man with face down to his brothers.
- 11 To whom can I speak today?
Hearts have become greedy,
there is no man's heart one can depend on.
- 12 To whom can I speak today?
There are no righteous,
the land left to disorder-doers.
- 13 To whom can I speak today?
There is lack of an intimate;
one resorts only to an unknown to make known to.
- 14 To whom can I speak today?
There is no calm-hearted;
the one once walked with, he is no more.
- 15 To whom can I speak today?
For I am loaded with need for lack of an intimate.
- 16 To whom can I speak today?
The injustice that has hit the land, it has no end.

<p>LEXŮV překlad do češtiny (s. 72–73)</p>	<p>„S kým mám dnes mluvití? Bratři jsou zlí, dnešní přátelé nejsou hodni lásky. S kým mám dnes mluvití? Srdce jsou lakotná, každý okrádá svého bližního. S kým mám dnes mluvití? Skromný upadá do zkázy, drzý má přístup ke každému. S kým mám dnes mluvití? Pokojnému člověku vede se zle, dobro jest všude tisknuto k zemi. S kým mám dnes mluvití? Když člověk jest uváděn v zuřivost zlým osudem, rozesmává všechny lidi tím, že se mu vede zle. S kým mám mluvití dnes? Loupí se, kde kdo okrádá svého bližního. S kým mám mluvití dnes? Od věrného se utiká; bratr, jenž byl u něho, stává se mu nepřitelem. S kým mám mluvití dnes? Nevzpomíná se na věřejšek; dobře činícímu neodplácí se dobrým ani na okamžik. S kým mám mluvití dnes? Bratři jsou zlí, jen od katů přivádění jsou k poctivosti. S kým mám mluvití dnes? Lidé jsou zkaženi, druh klopi zrak před druhem. S kým mám mluvití dnes? Srdce jsou šalebná; není lidského srdce, na něž se lze spolehnouti. S kým mám mluvití dnes? Není spravedlivých; celá země jest rejdištěm hříšníků. S kým mám mluvití dnes? Není věrnosti; jako nevědomce přiváděn jest člověk k tomu, jehož vyučil. S kým mám mluvití dnes? Není spokojeného; přijdeš-li k němu, není jím. S kým mám mluvití dnes? Jsem přetížen bídou, bez věrného přítele. S kým mám mluvití dnes? Zlo bičuje svět a není mu konce.“</p>
<p>ŽABŮV překlad do češtiny (s. 9–11)</p>	<p>„S kým dnes já promluvíím? Bratři jsou samá zloba, u přátel nikde lásku nevidím. S kým dnes já promluvíím, když lidé navzájem se okrádají, svět na pospas je kořistným? S kým dnes já promluvíím? Laskavost šel jsem hledat a všude setkal jsem se s násilím. S kým dnes já promluvíím? Pod mírnou tváří zloba, dobrý je drcen nespravedlivým. S kým dnes já promluvíím? Jen pro smích lidem je správný hněv nad skutkem zlým. S kým dnes já promluvíím v tom čase loupeživém, kdy krade jeden druhému a jeden před druhým? S kým dnes já promluvíím? Lotra mám za přítele a bratr, s nímž jsem žil, je nepřitelem mým! S kým dnes já promluvíím? Dnes na věřejšek zapoměli, věřejší dobro oplácejí zlým. S kým dnes já promluvíím, bratři jsou samá zloba a leda na cizince spolehnout se smím. S kým dnes já promluvíím? Do očí přítel příteli se bojí hledět, nevidíš tvář pod čelem sklopeným. S kým dnes já promluvíím? Zmizeli spravedliví, zem na pospas je kořistným. S kým dnes já promluvíím? Věrného druha nemám, s pláčem jen k cizinci se odvážím. S kým dnes já promluvíím? Tam s tím, ten jediný je spokojen, mi řekli. Já z jeho řeči vidím: je mu jak ostatním! S kým dnes já promluvíím, když nemám nic než žalost, že nikde přítelíčka nevidím! S kým dnes já promluvíím, když konce není křivdám a bezprávím, jež drtí zemi.“</p>
<p>VACHALŮV překlad do češtiny (s. 88–90)</p>	<p>„S kým jen dnes jen promluvíím? Bratři jsou zlí a dnešní přátelé nevlídní. S kým jen dnes promluvíím? Srdce jsou závistivá a každý loupí majetek svého bratra. (S kým jen dnes promluvíím?) Laskavost zmizela a násilí zachvacuje každého. S kým jen dnes promluvíím? Lidé se spokojili se zlem a dobro se všude opomíjí. S kým jen dnes promluvíím? Ten, který by svým špatným činem měl člověka pobouřit, vyvolá hanebným zločinem u každého jen smích. S kým jen dnes promluvíím? Lidé okrádají a každý olupuje svého bratra S kým jen dnes promluvíím? Zločinec je důvěrným přítelem a bratr, s nímž člověk dosud spolupracoval, se stal nepřitelem. S kým jen dnes promluvíím? Nikdo si nevzpomene na minulost a nikdo už nepomůže tomu, jenž kdysi činil dobro.“</p>

<p>VACHALŮV překlad do češtiny (s. 88–90)</p>	<p><i>S kým jen dnes promluví? Tváře jsou odvráceny a každý úkosem hledí na své bratry.</i> <i>S kým jen dnes promluví? Neexistují spravedliví lidé a země je ponechána těm, kteří páchají zlo.</i> <i>S kým jen dnes promluví? Je nedostatek důvěrných přátel a lidé se uchylují k neznámému, aby si mu postěžovali.</i> <i>S kým jen dnes promluví? Není spokojeného člověka a toho, který s ním kdysi kráčel, už také ne.</i> <i>S kým jen dnes promluví? Zmocnilo se mě soužení, neboť se (mi) nedostává důvěrného přítele.</i> <i>S kým jen dnes promluví? Bezpráví, které obchází zemi, je bezmezné.“</i></p>
---	--

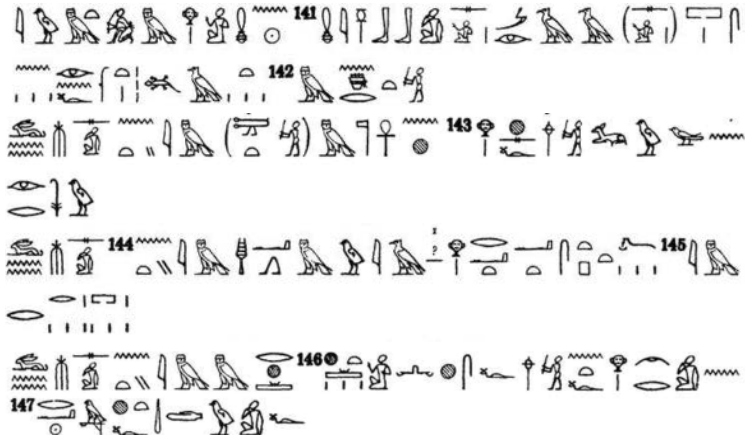
Tab. č. 20: Vybrané překlady *Dialogu zoufalce* – 20. část

Tyto expresivně laděné povzdechy nad lidskou špatností i zkažeností by opět mohly být interpretovány na základě výše zmiňovaného odrazu společenského rozvratu do oblasti literárního umění. Zatímco všeobecná platnost a závaznost etické normy, *maat*, byla zárukou harmonického bytí, po rozpadu Staré říše v Egyptě zavládl chaos a nedokonalost, *isfet*: „Rozdíl se projevuje v nedokonalosti, egyptsky *isfet*. Nemoc, smrt, bída, bezpráví, lež, loupež, násilí, válka, nepřátelství, to všechno jsou projevy nedokonalosti světa, který ztratil původní smysluplnost, a tak se ocitl ve zmatku.“ (ASSMANN, 2002, s. 15)

Z hlediska stanovování komparativních kritérií textu se setkáváme s *odvratem nejbližších a s negativním nahlížením na lidské pokolení ve formě výčtu špatných lidských vlastností*. Jde o třetí určující sémantický prvek textu.

Předposlední část textu je další expresivní výpověď zoufalce. Muž jako jediné možné východisko z nesmyslného a neutěšeného života uvádí smrt, smrt označenou – v protikladu k žití – superlativy, smrt ve smyslu vysvobození z pozemských útrap. Okruh přírody je v *Dialogu zoufalce* použit pro metaforické přirovnání blaženého stavu po smrti:

<p>ERMANŮV hieroglyfický přepis hieratického písma (s. 66–73)</p>	
---	--

<p>ERMANŮV hieroglyfický přepis hieratického písma (s. 66-73)</p>	
<p>ERMANŮV přepis do latinky (s. 66-73)</p>	<p><i>tw mt m hr̄t m (sic) m̄n, [m̄] snb mr, mt prt r h̄ntw r šs h̄l. tw mt m hr̄t m̄n, m̄ št̄ c̄nt̄w, m̄ hm̄st hr̄ h̄t̄w hr̄w t̄w. tw mt m hr̄t m̄n, m̄ št̄ s̄šnw, m̄ hm̄st hr̄ mr̄it̄ nt̄ t̄h̄t̄. tw mt m hr̄t m̄n m̄ wt̄ hw̄ll̄t̄, m̄ tw s m m̄š̄ r pr̄šn̄. tw mt m hr̄t m̄n m̄ kft̄ pt̄, m̄ s s̄h̄t̄ ĩm r h̄m̄tn̄f̄. tw mt m hr̄t m̄n m̄ šbb s m̄š̄ pr̄šn̄, t̄rn̄f̄ r̄n̄pt̄ c̄š̄t̄ m̄ n̄drt̄. wnn ms nt̄ ĩm (š) m n̄r̄ c̄n̄h̄, hr̄ h̄š̄f̄ tw n̄ ĩrr̄ sw̄. wnn ms nt̄ ĩm c̄h̄c̄ m̄ w̄š̄, hr̄ rd̄it̄ d̄l̄ št̄pt̄ ĩm r r̄šw-pr̄w̄. wnn ms nt̄ ĩm m̄ r̄h̄-t̄h̄t̄ n̄ h̄š̄fn̄f̄, hr̄ špr̄ n̄ r̄c̄, h̄ft̄ m̄d̄c̄f̄.</i></p>
<p>ALLENŮV překlad do angličtiny (s. 155-156)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1 Death is in my sight today, like a sick man gets well, like going outside after mourning. 2 Death is in my sight today, like myrrh's smell, like sitting under sails on a windy day. 3 Death is in my sight today, like lotuses' smell, like sitting on the Bank of Inebriation. 4 Death is in my sight today, like the flood's ebbing, like a man comes home from an expedition. 5 Death is in my sight today, like the sky's clearing, like a man enmeshed thereby to what he had not known. 6 Death is in my sight today, like a man longs to see home, when he has spent many years taken in captivity.

<p>ALLENŮV překlad do angličtiny (s. 155–156)</p>	<p>1 Surely, he who is there will be a living god, punishing the misdeed of him who does it.</p> <p>2 Surely, he who is there will be standing in the bark, having choice cuts given from it to the temples.</p> <p>3 Surely, he who is there will be a knower of things, not barred from appealing to the Sun when he speaks.</p>
<p>LEXŮV překlad do češtiny (s. 73–74)</p>	<p>„Smrt jeví se mi dnes jako zdraví nemocnému vycházejícímu ven po těžké chorobě. Smrt jeví se mi dnes jako vůně myrhy sedícímu pod stanem při vánku větru. Smrt jeví se mi dnes jako vůně lotosu sedícímu na břehu opojení. Smrt jeví se mi dnes jako potok domů se vracějícímu z válečné výpravy. Smrt jeví se mi dnes jako vyjasnění člověku, snažícímu se pochopiti, co neví.“ Smrt jeví se mi dnes jako splňující se touha spatřiti domov člověku, jenž mnoho let strávil ve vězení. Kdo ocitne se tam, bude přijat jako žijící bůh, jenž trestá viny toho, kdo se jich dopustil. Kdo ocitne se tam, stane v lodi Reově, a dostane se mu nejlepšího, co jest určeno pro chrámy. Kdo ocitne se tam, jsa člověk vzdělaný, nebude odmítnut, když bude o cokoli prositi Rea.“</p>
<p>VACHALŮV překlad do češtiny (s. 90)</p>	<p>„Smrt stojí dnes přede mnou! (jako) uzdravení pro nemocného, jako vyjití přede dveře po zatčení. Smrt stojí dnes přede mnou! Jako vůně myrhy, jako posezení pod plachtou ve větrném dni. Smrt stojí dnes přede mnou! Jako vůně lotosů, jako posezení na břehu Opilosti. Smrt stojí dnes přede mnou! Jako cesta slažená deštěm, jako mužův návrat domů z výpravy. Smrt stojí dnes přede mnou! Jako když se vyjasní, jako když člověk objeví něco, co dosud nevěděl. Smrt stojí dnes přede mnou! Jako když muž touží spatřit domov, poté co strávil mnoho let v zajetí. A uskutku, zemřelý bude žijícím bohem trestajícím hříchy toho, kdo se jich dopouští! A uskutku, zemřelý bude stát ve sluneční bádce a nechá rozdělávat tam vybrané dary chrámům! A uskutku, zemřelý bude znalcem, jemuž nebudou bránit, aby se obracel na Rea, když mluví.“</p>
<p>ŽÁBŮV překlad do češtiny (s. 12–13)</p>	<p>„Dnes vidím smrt. Je jako uzdravení, jako bych po prvé zas prošel zahradou. Dnes vidím smrt. Dnes jako myrrha voní, je vánkem povívajícím nad plachtou mou. Dnes vidím smrt. Je vůně lotosu, je jako přítel, když na břeh opojení usednou. Dnes vidím smrt. Jako když dešť se utiší, nebo se navrátí, kdo zmizel s válečnou výpravou. Dnes vidím smrt: Hle, obloha se vyjasnila, jak by se rozbřeslo nad dávnou záhadou.“ Vždyť ten, kdo vešel tam, je věčný jako sami bohové a trestá hříchy těch, kdo zhřešili. Vždyť ten, kdo vešel tam, už stojí na sluneční lodi a z nejlepšího chrámům rozdává. Vždyť ten, kdo vešel tam, je mudrlec, kterému nic nelze odepřiti, a promluví a sluneční bůh vyslyší ho.“</p>

Tab. č. 21: Vybrané překlady *Dialogu zoufalce* – 21. část

Z rostlinné říše je blaženost stavu posmrtného dávana do souvislosti s myrhou a lotosem, přičemž shodným rysem obou rostlin je jejich symbolický význam: myr-

ha díky svým aromatickým a léčivým účinkům sehrála významnou úlohu nejen v kontextu staroegyptském, ale i biblickém:

„Myrhou rozumíme silně aromatickou, hořce chutnající pryskyřici jednoho druhu balzamovníku. Egypťané používali myrhu k balzamování. (...) Zatímco ve SZ je hlavní charakteristikou myrhy její libá vůně, v NZ se zdůrazňuje hořkost její chuti.“

(LURKER, 1999, s. 152)¹¹⁶

„Myrha, pryskyřice z různých druhů stromů a keřů, a zvláště z myrhovníku. Pro svou vůni a blahodárné, léčivé působení hrála m. důležitou úlohu v náb. kultech Indie, starověkého Předního východu i v židovství a křesťanství.“ (BECKER, 2002, s. 183)

Symbolický význam lotosu byl pro starý Egypt klíčový, díky svému vzhledu a vlastnostem byla tato rostlina spojována s čistotou, s regenerací a se světlem:

„Jako symbol má velký význam v Egyptě, Indii a východní Asii. Protože večer zavírá své květy, stahuje se do vody a vynoří se a otevře teprve s východem slunce, je starým symbolem světla. Jeho bílé, modré nebo červené květy, které vystupují z bahnitě vody, jsou symbolem čistoty přemáhající nečistotu. V Egyptě existovala verze mýtu o stvoření, ve kterém z pravod vzešel lotos nesoucí v sobě slunce. Zřejmě bylo i přirozené spojení lotosu s plodivými vodami posvátného Nilu. Byl atributem různých božstev, používal se při pohřebních a obětních obřadech a motiv lotosu se objevuje i v architektuře i ornamentální výzdobě chrámů. Soudilo se, že vůně modrého lotosu regeneruje život.“ (BECKER, 2002, s. 153)

Přirovnání smrti k oblastem z neživé přírody směřuje k výběru motivů z oblasti pozorování meteorologických jevů: zničující i blahodárná síla vody a deště a náhlé vyjasnění oblohy jakožto metafora k náhlému záblesku v mysli. Není divu, že pro demonstraci GUILLÉNOVY myšlenky o neutuchající živosti a aktuálnosti některých metafor, forem a přirovnání si autor ve své knize o literární komparatistice zvolil právě pasáž z *Dialogu zoufalce*:¹¹⁷

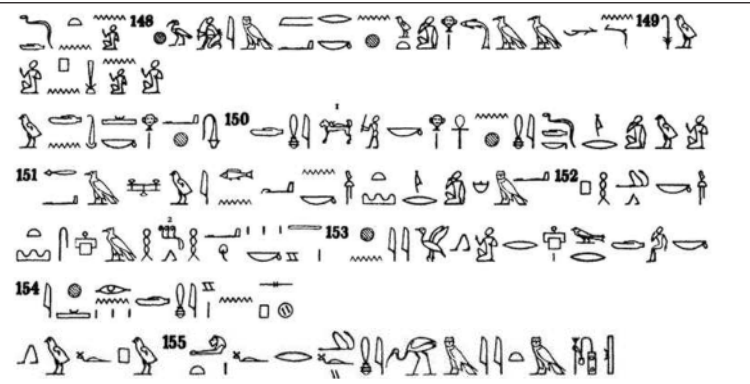
„Dnes mám smrt před sebou / jako vůni myrhy, / jak ten, kdo jednoho dne pod plachtou odpovídá od větru. / Dnes mám Smrt před sebou / jako vůni lotosového květu, / jak ten, kdo usedne na pokraj opilosti. / Dnes mám Smrt před sebou / jako dešť, co se vzdaluje, / jak ten, kdo se z války vrací domů.“ (GUILLÉN, 2008, s. 51)

116 LURKER, M. *Slovník biblických obrazů a symbolů*. 1. vyd.; Praha: Vyšehrad, 1999.

117 Překladatelky české verze GUILLÉNOVA díla *Mezi jednotou a růzností: úvod do srovnávací literární vědy* užívají české varianty názvu díla *Dialog člověka znaveného životem s vlastní duší*. (GUILLÉN, 2008, s. 51)

Argumentace duše byla pro nešťastníka příliš slabá a neodradila jej od odebrání se do západní říše. Zoufalý muž výčtem špatných lidských vlastností a popisem lidského utrpení v tomto sporu vítězí a získává svolení duše s ukončením života. Dílo končí sekvencí, jež je rozsudkem, rozřešením sporu.

Kvalita – a možná částečně i kvantita – těchto existenciálních argumentů, jejich emotivní a rétorický náboj rozhodly ve prospěch odchodu do posmrtné říše, k němuž duše nakonec dala souhlas:

<p>ERMANŮV hieroglyfický přepis hieratického písma (s. 73–77)</p>	
<p>ERMANŮV přepis do latinky (s. 73–77)</p>	<p><i>ddtn nī thw: imt rk nḫwt hr h33, nsw pn, snl. wdrnk hr ch, dmik hr cnh, mī ddk, mr wt ʿ3 wtn nk imnt, mr hm phk imnt, ššh hck B, hnt r š wrdk, th trn dmt n sp. haf pw, hctf r phst, mī gmūt m sš.</i></p>
<p>ERMANŮV překlad do němčiny (s. 73–77)</p>	<p><i>Was der Geist zu mir sagte: Lege das Jannern auf das . . . , du Angehöriger, mein Bruder. Du lastest auf dem Feuerbecken, du . . . auf dem Leben, wie du sagst. Wenn ich dir auch bisher den Westen verweigert habe, so gelangst du doch zu dem Westen, deine Glieder erreichen die Erde, ich lasse mich nieder, nachdem du ruhest. Laß uns zusammen eine Stätte machen. Es ist ferbig, von Anfang bis zu Ende, wie das, was geschrieben vorgefunden ist.</i></p>
<p>ALLENŮV překlad do angličtiny (s. 157)</p>	<p>What the soul said to me: Put, then, complaint on the stake, O belonger, my brother. You should make offering on the brazier in accord with your fighting for life, in accord with your saying, "Desire me here." Reject the West for yourself, but desire too that you reach the West when your body touches the earth, and I will alight after your weariness. Thus we will make harbor at the same time.</p>

LEXŮV překlad do češtiny (s. 75)	„Má duše mi řekla: ‚Pověš nářek na kolík ty, jemuž patřím, můj bratře! Jsi příliš těžký pro povznesení a příliš zaujat pro život posmrtný. Až dosud odpírala jsem ti západní říši, nyní však se odebeř západní říše; tvé tělo nechť spočine pod zemí, a já snesu se k tobě, až budeš odpočívati. Kež dospějeme k společnému cíli.‘“
VACHALŮV překlad do češtiny (s. 90)	„(Pokud jde o to,) co mi řekla má duše: ‚Dej nářek na kolíček můj druhu a bratře! Obětuj v nádobě s plamenem a lpi na životu, jak říkáš. Miluj mě zde, poté co jsi zavrhl západní říši! Avšak přej si, abys dosáhl západní říše, až se tvé tělo dotkne země. A já se snesu (na tvou hrobku), až budeš unavený. A tak budeme mít společný přístav.‘“

Tab. č. 22: Vybrané překlady *Dialogu zoufalce* – 22. část

Celkově je možno hovořit o několika základních aspektech, určujících a vystihujících podstatu a zároveň okolnosti vzniku díla: celková pochmurnost, expresivnost a – z hlediska intencního zaměření literatury Střední říše – nekonformní charakter díla.

5.3 Vyvození závěrů z analýzy *Dialogu zoufalce a jeho duše* pro účely dalších komparací

Dialog zoufalce se vyznačuje dominancí kompozičního aspektu *dialogické povahy s úzkým a konstantním okruhem fiktivních mluvčích*, díky čemuž text působí plasticky a dynamicky. Takto definovaná dialogická podstata vyděluje *Dialog zoufalce* z rozsáhlé skupiny děl krásné literatury, v nichž dialogické střídání replik úzkého okruhu konstantních mluvčích zastoupeno není, resp. se jedná o dialogy širokého spektra literárních postav.

Z hlediska výstavbové roviny *Dialogu zoufalce* lze za druhý vymezující rys označit přítomnost cizí sekvence,¹¹⁸ exempla, „*stylisticky upraveného konkrétního příběhu*“, který „*induktivně dokazuje obecnou tezi*“ (MOCNÁ et al., 2004, s. 183)¹¹⁹ Význam tohoto žánru spočívá v tom, že:

„*namiesto bezduchého moralizátorstva na prvé miesto kládol rozprávanie príbehu, ktorý demonštroval buď príkladné chovanie, alebo poukazoval na činy svetského človeka, zasluhujúce odsúdenie. Exempla bezprostredne súviseli so životom a iba k príbehu sa pripájali náboženské poučenia, komentáre alebo moralizácie.*“ (ŽILKA, 2011, s. 127)¹²⁰

118 TODOROV (2000, s. 73) nazývá tento kompoziční způsob termínem *technika vložení* a uvádí, že existuje mnoho variant a že mezi jednotlivými sekvencemi jsou různé typy tematických vztahů: „*Může jít o vztah kauzálního vysvětlení, o vztah tematické juxtapozice, může jít o příkladné novely či exempla, anebo o příběhy, které vytvářejí kontrast k tomu, co předcházelo.*“

119 MOCNÁ, D. et al., 2004.

120 ŽILKA, T. *Vademecum poetiky*. 2. dopl. vyd.; Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Fakulta stredoeurópských štúdií, Katedra areálových kultúr, 2011.

Vzhledem k sémantické zastřenosti exempla obsaženého v *Dialogu zoufalce* budeme vycházet z jeho obecné funkce podpory určitého názoru a z jeho charakteru narušení narativního toku díla.

Při výběru děl ke komparaci s *Dialogem zoufalce* tedy bude sledováno splnění následujících dvou kritérií v rovině výstavbové:

- dialogická povaha díla – úzký a konstantní okruh fiktivních mluvčích,
- přerušení dialogu exemplem s funkcí podpory argumentačního působení.

Dle ERMANA (1896, s. 5) lze za ústřední myšlenku *Dialogu zoufalce* označit následující: „Kdo spatřil zkaženost lidskou a běh světa, již se nebojí smrti: je to pro něj návrat domů z cizí země, uzdravení po dlouhé nemoci.“¹²¹ Celým textem prostupuje nejhlubší životní pesimismus, deziluzivní pohled na lidskou existenci, na vztahy mezi lidmi a na základní společenské hodnoty. Hluboký životní pesimismus se projevuje v základních třech rovinách:

- myšlenky na ukončení života jakožto východisko z vyhraněné životní situace,
- úvahy o dočasnosti a pomíjivosti života,
- odvrát nejbližších + negativní nahlížení na lidské pokolení ve formě výčtu špatných lidských vlastností.

Vzhledem ke stáří, fragmentárnosti a nejednoznačnosti tohoto slovesného artefaktu a v souvislosti s aspektem práce s překlady se vymezení určujících stylisticko-poetologických rysů jeví jako oblast nejvíce problematická. Od posuzování stylistické příznakovosti jednotlivých výrazů bylo zcela upuštěno; pozornost mohla být zaměřena pouze na delší významové celky a slovní spojení. V *Dialogu zoufalce* se setkáváme s vysokou mírou expresivity, které je dosaženo volbou přirovnání, jež v lidské mysli evokují smyslově (zejména čichově) nelibé asociace (zápach zdechliny, ptačích hnízd, kosů shnilých či nalovených ryb, zápach krokodýla), či nepřijemné a úzkostné pocity.

S ohledem na možnost sledování stylisticko-poetologických rysů díla u delších významových celků byl stanoven ještě jeden ústřední prvek, kterým je přítomnost úvah o pomíjivosti lidského života, jež jsou vyjádřena metaforickým přirovnáním. Jedná se zejména o metaforická přirovnání, v nichž je průběh lidského života připodobněn k procesům v přírodě. Na základě těchto zjištění byla za komparativní kritéria pro výběr textů v rovině stylisticko-poetologické označena následující:

- výskyt výrazů evokujících nelibé smyslové asociace,
- metaforická přirovnání událostí a procesů v lidském životě k procesům v přírodě.

121 Srov. originál: „*Wer die Verderbtheit der Menschen und den Lauf der Welt gesehen hat, für den hat der Tod keinen Schrecken mehr: er ist ihm eine Heimkehr aus fremdem Lande, eine Genesung nach schwerer Krankheit.*“ (ERMAN, 1896, s. 5)